

Energetska Efikasnost

u udruženjima
općina - EeMA

**MAPE PUTA ZA OBLAST ODRŽIVE UPORABE ENERGIJE ZA
SAVEZE LOKALNIH SAMOUPRAVA U ZEMLJAMA
JUGOISTOČNE EUROPE**

Dio 1

**IZGRADIMO ZAJEDNO ENERGETSKI ODRŽIVE OPĆINE U ZEMLJAMA
JUGOISTOČNE EUROPE**

Energetska Efikasnost

u udruženjima
općina
- EeMA

*MAPA PUTA ZA OBLAST ODRŽIVOG KORIŠTENJA
ENERGIJE ZA SAVEZE LOKALNIH SAMOUPRAVA* | **Dio 1**
U ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EUROPE

IZGRADIMO ZAJEDNO ENERGETSKI ODRŽIVE OPĆINE U ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EUROPE

Urednice

M.Sc.Vesna Kolega, Dipl. Ing.
M.Sc. Dubravka Bošnjak, Dipl.Oec.

Autor

M.Sc. Vesna Kolega, Dipl.Ing.

Asocijacije općina – partneri na Projektu EeMA

Zajednica opština Crne Gore

Koordinator projekta, Ivana Lačević, Dipl. Polit.

Zajednica jedinica lokalne samouprave Republike Makedonije

Koordinator projekta, Aleksandar Arsovski, Dipl. Ing.

Asocijacija Kosovskih opština

Koordinator projekta, Salvador Elmazi, Dipl. Ing.

Savez opština i gradova Federacije Bosne i Hercegovine

Koordinator projekta, Jelena Bašić, Dipl. Ing.

Savez opština i gradova Republike Srpske

Koordinator projekta, Predrag Pajić, Dipl. Oec.

Stalna konferencija gradova i opština - savez gradova i opština Srbije

Koordinator projekta, Mr.Sc. Aleksandar Popović, Dipl. Ing.

GIZ - ORF EE i ORF MMS tim

M.Sc.Dubravka Bošnjak, Dipl.Oec. Project Manager

Ilija Sazdovski, Dipl.Ing. Country Coordinator, Makedonia

Avni Sfishta, Dipl.Ing. Country Coordinator, Kosovo

JasnaSekulović, Dipl.Bio. Project Manager and Country Coordinator, Crna Gora

Sanela Veljkovski, Dipl.Ing. Country Coordinator, Srbija

Emina Durmo, M.A./LL.M., Adviser for Gender Equality/Gender Mainstreaming

Grafički i tekst dizajn

Dario Pejčinović, student

Tamara Čolović, student

Izdavač

Deutsche Gesellschaft für

Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Open Regional Funds for South-East Europe– Energy Efficiency & Modernisation of Municipal Services

Registered offices

Bonn and Eschborn, Germany

GIZ Regional office Sarajevo, Zmaja od Bosne 7-7a,

Importanne Centar 03/IV

71 000 Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

T+ 387 33 957 500 F + 387 33 957 501

GIZ-BosnienHerzegowina@giz.de

www.giz.de/regional-funds-southeasteurope

On behalf of the

German Federal Ministry for Economic Cooperation and Development (BMZ) and

Swiss Development Cooperation (SDC)

Odgovoran

Johannes Elle, Dipl. Ing.

Izjava o odricanju odgovornosti

Informacije, interpretacije i zaključci u ovoj brošuri predstavljaju mišljenja autora i ne odražavaju nužno stajalište Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.

PREDGOVOR

Zemlje Jugoistočne Europe u mnogim aspektima prolaze izazovnu tranziciju. Prema tome, logično je da vodeći cilj bude razvitak stabilnih i prosperitetnih društava, koja čine vitalni dio europske obitelji.

Energetska učinkovitost čini opipljivim velike zahtjeve i izuzetne mogućnosti pojma "tranzicija". Prilično neučinkovita uporaba energije u zemljama Jugoistočne Europe će proširiti raskorak između njih i ekonomski i socijalno uspješnih društava u Europi. Usvajanje pristupa održive uporabe energije predstavlja važan kamen temeljac u izgradnji prosperitetnog društva koje napreduje ka centralnom krugu europske obitelji.

Općine imaju ključnu ulogu u procesu tranzicije ka prosperitetnim društvima. One predstavljaju lokalne zajednice na čijoj osnovi su izgrađene države. Istovremeno, energetska učinkovitost je opipljiva lokalna tema: u objektima lokalnih samouprava, u kućanstvima obitelji, u radu lokalnih poduzeća ili na ulicama općine.

Sve veći broj općina Jugoistočne Europe ima volju da krene putem ka "održivoj energiji" i da se uključi u pozitivnu tranziciju. Prema tome, ova tema postaje sve značajnija za njihove općinske saveze: za razmjenu iskustava njihovih članova i za širenje dobrih pristupa koji se odmah mogu primijeniti, kao i za zastupanje praktičnih ideja kako poboljšati okvirne uvjete za općine u odnosu na nacionalne donosioce politika i vlade.

Savezi lokalnih samouprava Jugoistočne Europe su preko radne grupe NALAS-a za energetske učinkovitost zatražile od GIZ-ovih otvorenih regionalnih fondova za Jugoistočnu Europu (ORF), "Modernizacija općinskih usluga" i "Energetska učinkovitost" da ih podrže u jačanju njihove uloge u poticanju održive uporabe energije. Savezno ministarstvo za ekonomsku suradnju Njemačke (BMZ), koje je financiralo i pokrenulo projekat i Švicarska agencija za razvitak i suradnju (SDC) odobrili su ORF regionalni projekat "Energetska efikasnost u udruženjima općina". U jesen 2014. godine, u okviru projekta, započeta je realiziranje četiri radna paketa o učenju među kolegama, o pilot projektima koji se mogu preslikavati, o kapacitetima za političko lobiranje i o izradi mapa puta za saveze lokalnih samouprava o načinu poduzimanja radnji za provođenje aktivnosti u pravcu održive uporabe energije.

Ova Mapa putaje urađena u procesu konsultacija između uključenih saveza lokalnih samouprava iz Jugoistočne Europe na regionalnoj razini. Urađena je na temelju njihovih iskustava iz prethodnih aktivnosti i sadrži olakšice za njihove buduće misije.

Očekujemo da će se ova Mapa puta koristiti kao smjernica za buduće angažovanje saveza lokalnih samouprava i općina. Dalje, nadamo se da će ona poslužiti kao dobra osnova za dalji dijalog i promišljanje relevantnih zainteresiranih strana u zemljama Jugoistočne Europe u pogledu načina za razvitak njihovih struktura za uspješno provođenje politika održive energije u pravcu razvitka prosperitetnih društava.

Johannes Elle
GIZ ORF EE

Christophe di Marco
GIZ ORF MMS

UVOD

Regionalni projekat "Energetska efikasnost u udruženjima općina - EeMA" podržava suradnju između saveza lokalnih samouprava sa područja Jugoistočne Europe. Svi partneri su izrazili spremnost za jačanje suradnje u području energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije i za davanje doprinosa smanjenju potrošnje energije, povećanju energetske učinkovitosti i smanjenju emisije ugljika.

Svrha regionalne suradnje je razmjena znanja i iskustava u području uvođenja mjera za jačanje energetske učinkovitosti i smanjenje emisije CO₂. Promocija i podizanje svijesti javnosti o energetske učinkovitosti i zajednički nastupi na regionalnim i međunarodnim događajima će naglasiti ulogu saveza lokalnih samouprava. Prednost predstavlja promoviranje uloge saveza u području energetske učinkovitosti na lokalnoj razini kroz pružanje pomoći članovima - gradovima i općinama.

Svrha Projekta je pružanje pomoći i podrške u osnivanju mreže i pružanje pomoći u provođenju mjera koje su definirane konceptom projekta. Projekat se provodi kroz četiri radna paketa, koji obuhvataju:

- izradu mapa puta za izgradnju kapaciteta lokalnih samouprava za pripremu i provođenje lokalnih strategija/politika u području energetske učinkovitosti;
- uspostavljanje mentorstva i učenja između ravnopravnih partnera (peer to peer) tj. između saveza lokalnih samouprava i općina koje učestvuju u planiranju ili provođenju lokalnih energetskih planova i ostalih planova i programa koji se tiču energetske učinkovitosti i održive uporabe energije;
- razvitak pilot projekata za općine kroz podršku saveza lokalnih samouprava, uz primjenu modela optimizacije troškova; i
- podržavanje političkog dijaloga između saveza lokalnih samouprava i viših nivoa vlasti.

Mape puta i strategije su vrlo često namijenjene usmjeravanju procesa u provođenju promjena koje zahtijevaju podršku svih uključenih strana. Ova Mapa puta je posebna vrsta strateškog plana koji daje prijedlog aktivnosti koje savezi lokalnih samouprava u državama Jugoistočne Europe mogu poduzeti u cilju proaktivnog pružanja podrške razvitku energetski održivih općina u zemljama Jugoistočne Europe kao i integrisanju načela rodne ravnopravnosti kao tematske području u energetske učinkovitost.

Konačni rezultat zajedničkog rada svih partnera na projektu je *Mapa puta za oblast održive uporabe energije za saveze lokalnih samouprava u zemljama Jugoistočne Europe*, koja je podijeljena na dva dijela. Prvi dio se fokusira na izazove, barijere i koristi u složenom procesu razvitka energetski održivih općina u zemljama Jugoistočne Europe. Drugi dio je u cjelosti posvećen preduvjetima, uvjetima i prednostima pristupanja EU Sporazumu gradonačelnika (Covenant of Mayors).

Želimo da zahvalimo svima koji su pružili aktivnu podršku i podatke za izradu Mapa puta.

Vesna Kolega

Dubravka Bošnjak

SADRŽAJ

PREDGOVOR	3
UVOD	4
SLIKE	6
SKRAĆENICE	7
VIZIJA I MISIJA MAPE PUTA	8
METODOLOGIJA MAPE PUTA	11
KORISTI OD ENERGETSKI ODRŽIVOG RAZVOJA U OPĆINAMA U JUGOISTOČNOJ EUROPI	13
BARIJERE I IZAZOVI U JAČANJU ENERGETSKI ODRŽIVOG RAZVOJA U OPĆINAMA U ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EUROPE	15
KRAATAK PREGLED STANJA U OBLASTI ENERGETSKE EFIKASNOSTI U ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EUROPE	16
Pozitivne stvari	16
Manje pozitivne stvari	17
Najbolji načini za poboljšanje stanja u oblasti energetske efikasnosti	17
NAJBOLJI NAČINI ISPUNJAVANJA OBAVEZA IZ NACIONALNIH ZAKONA O ENERGETSKOJ EFIKASNOSTI U ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EUROPE	19
Makedonija	19
Kosovo	20
Crna Gora	21
Srbija	22
Bosna i Hercegovina	23
Federacija Bosne i Hercegovine	23
Republika Srpska	24
JAČANJE KAPACITETA	25
Jačanje kapaciteta saveza lokalnih samouprava	25
Jačanje kapaciteta lokalne samouprave	26
Jačanje kapaciteta državnih organa	28
KLJUČNA PODRŠKA I UČEŠĆE ZAINTERESOVANIH STRANA	30
KANALI KOMUNIKACIJE I KAMPANJE ZA PODIZANJE SVIJEŠTI JAVNOSTI	37
Energetski dani u općinama u Jugoistočnoj Europi	41
FINANCIJSKI INSTRUMENTI ZA RAZVITAK ENERGETSKI ODRŽIVE OPĆINE	42
ZNAČAJNIJI PROJEKTI ENERGETSKE EFIKASNOSTI U OPĆINAMA U JUGOISTOČNOJ EUROPI	46
RODNA RAVNOPRAVNOST U ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EUROPE	51
NAJBOLJI NAČINI ZA RAZVOJ ENERGETSKI RACIONALNE (SMART) OPĆINE U JUGOISTOČNOJ EUROPI	54

SLIKE

SLIKA 1: Savezi lokalnih samouprava u zemljama Jugoistočne Europe	8
SLIKA2: Koristi od održive energije u općinama u Jugoistočnoj Europi	13
SLIKA 3: Nova radna mjesta koja su otvorena kroz ulaganja u različite sektore energetike	14
SLIKA 4: Barijere za energetske održiv razvoj u zemljama Jugoistočne Europe	15
SLIKA 5: Zainteresovane strane u procesu energetske održivog razvoja	16
SLIKA 6: Dijagram o zakonskim obavezama u oblasti energetske efikasnosti u Makedoniji.....	19
SLIKA 7: Dijagram o zakonskim obavezama u oblasti energetske efikasnosti na Kosovu..	20
SLIKA 8: Dijagram o zakonskim obavezama u oblasti energetske efikasnosti u Crnoj Gori.....	21
SLIKA 9: Dijagram o zakonskim obavezama u oblasti energetske efikasnosti u Srbiji.....	22
SLIKA 10: Dijagram o zakonskim obavezama u oblasti energetske efikasnosti u FBiH	23
SLIKA 11: Dijagram o zakonskim obavezama u oblasti energetske efikasnosti u Republici Srpskoj.....	24
SLIKA 12: Organizaciona struktura općine	28
SLIKA 13: Kampanje za podizanje javne svijesti u zemljama Jugoistočne Europe	38
SLIKA 14: Dostupni finansijski mehanizmi u EU	42
SLIKA 15: Pregled međunarodnih i nacionalnih mehanizama koji se koriste za realizaciju projekata energetske efikasnosti u zemljama Jugoistočne Europe	43
SLIKA 16: Međunarodni finansijski instrumenti za razvoj energetske održivih općina u zeml- jama Jugoistočne Europe.....	43
SLIKA 17: DUNAVSKI transnacionalni programi.....	44
SLIKA 18: Jadransko-jonski transnacionalni programi	45
SLIKA 19: Mediteranski transnacionalni programi	46

SKRAĆENICE

AO - Savez općina

JIE - Jugoistočna Europa

EOO - Energetski održiva općina

RR - Rodna ravnopravnost

GM - Integracija načela rodne ravnopravnosti

EE - Energetska efikasnost

OEI - Obnovljivi izvori energije

gNEZ - Gotovo nulta energetska zgrada

SG - Sporazum gradonačelnika¹

OLS - Organ lokalne samouprave

SEAP - Akcioni plan za održivu energiju

LEEAP - Lokalni akcioni plan energetske efikasnosti

SUMP - Plan održive urbane mobilnosti

SED - Energetski održiv razvoj

SEA - Ambasadori održive energije

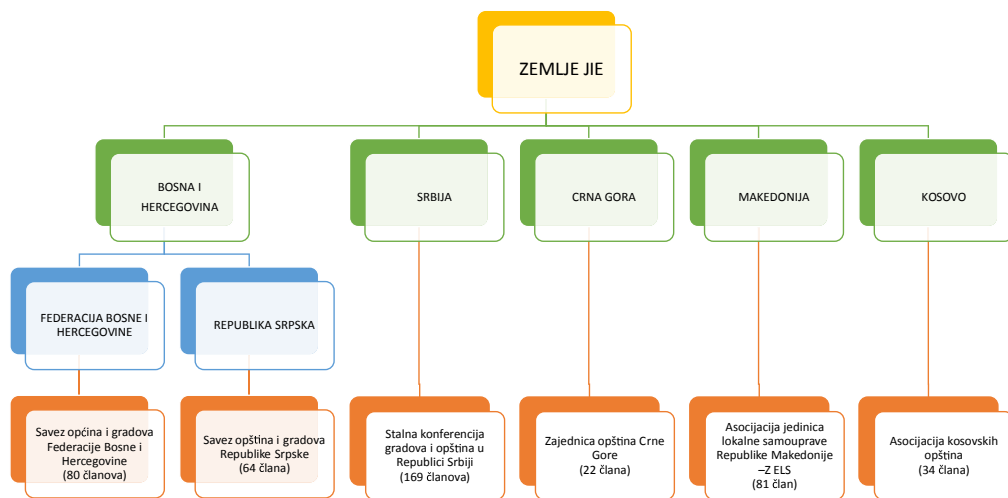
MEEAP - Općinski akcioni planovi energetske efikasnosti

¹ Sporazum gradonačelnika je ambiciozna europska inicijativa koja uključuje lokalne i regionalne vlasti koje se dobrovoljno obvezuju da će povećati energetske učinkovitost i uporabu OIE na svojim područjima. Svojom obavezom, potpisnici Sporazuma planiraju da dostignu i premaše cilj Europske unije o smanjenju ispuštanja CO₂ za 20% do 2020. Nakon usvajanja paketa EU "Klima i energija" 2008. godine, Europska komisija je pokrenula inicijativu Sporazum gradonačelnika kako bi potvrdila i podržala napore koje lokalni organi ulažu u provođenje politika održive energije. Više informacija o inicijativi SG na www.covenantofmayors.eu

VIZIJA I MISIJA MAPE PUTA

Mape puta postoje za sve vrste politika, tehnologija i procesa. Mape puta i strategije su popularni pojmovi koji se koriste za opisivanje inicijativa, davanje smjernica i pojašnjavanje. Mape puta se ponekad definiraju kao "detaljan plan za usmjeravanje napretka ka postizanju cilja", ili kao "set uputa, instrukcija, planova ili objašnjenja". Strategije se definiraju kao "plan aktivnosti koje su osmišljene u svrhu postizanja konkretnog cilja" ili kao "plan, metoda, ili serija manevara ili taktika za ostvarivanje konkretnog cilja ili rezultata". Ove definicije ukazuju na mape puta i strategije kao na detaljne planove za ostvarivanje definiranih ciljeva. Mape puta i strategije također treba da usmjeravaju provođenje promjena, što zahtijeva podršku svih uključenih strana.

Ova Mapa puta je posebna vrsta strateškog plana koji utvrđuje prijedlog aktivnosti koje savezi lokalnih samouprava u zemljama Jugoistočne Europe (dijagram dole) mogu poduzeti u cilju proaktivnog podržavanja razvitka energetski održivih općina u zemljama Jugoistočne Europe, kao i u cilju integrisanja načela rodne ravnopravnosti, kao tematske područiju, u energetska učinkovitost.

SLIKA 1: Savezi lokalnih samouprava u zemljama Jugoistočne Europe

Vizija ove Mape puta je razvitak energetski održive lokalne uprave u zemljama Jugoistočne Europe, uključujući primjenu načela rodne ravnopravnosti (RR) kao pravog puta ka održivoj budućnosti.

Misija Mape puta je obezbjeđivanje jasnijeg razumijevanja lokalnog i regionalnog konteksta energetske učinkovitosti, kao i uspješnih instrumenata za razvitak energetski održivih općina u zemljama Jugoistočne Europe na osnovu energetske učinkovitosti, OEI i zaštite životne sredine kao imperativa 21. stoljeća. Dalje, može se naglasiti da rodna ravnopravnost predstavlja suštinski čimbenik za postizanje održive promjene te, samim tim, predstavlja jednu od ključnih vrijednosti na kojima počiva ova Mapa puta.

Najznačajniji ciljevi Mape puta odnose se na pružanje podrške savezima lokalnih samouprava prilikom:

- razvitka energetske održivosti općina u zemljama Jugoistočne Europe,
- izrade smjernica za održivu energiju za njene članove, kao instrumenta za poboljšanje energetske učinkovitosti u općinama u zemljama Jugoistočne Europe,
- pristupanja općina Jugoistočne Europe Sporazumu gradonačelnika,
- jačanja njihovog kapaciteta u području održive energije,
- promoviranja energetske učinkovitosti kao ključne teme za razvitak općina,
- jačanja i razvitka njihove uloge u odnosu prema općinama u zemljama Jugoistočne Europe,
- jačanja znanja i praktičnog iskustva u području održive energije,
- izrade Akcionog plana za održivu uporabu energije (SEAP),
- provođenja energetskih projekata u općinama,
- pružanja podrške njihovim članovima u ispunjavanju obveza u skladu sa relevantnim zakonima i podzakonskim aktima u području energetike u zemljama Jugoistočne Europe,
- iznalaženja financijskih instrumenata za uspješnu realizaciju projekata održive energije u općinama,
- pružanja šire podrške svojim članovima u izradi, provođenju i praćenju lokalnih akcionih planova energetske učinkovitosti, akcionih planova održive energije i drugih strateških planskih dokumenata, kao i podsticanja članova da pristupe Sporazumu gradonačelnika i da ispune obveze koje proističu iz nacionalnih zakona o energetici,
- iznalaženja najboljih načina za uključivanje općinske administracije u proces usvajanja i promoviranja mjera i projekata energetske učinkovitosti,
- pružanja podrške jačanju kapaciteta općinske administracije u pogledu prenošenja direktiva EU iz područja energetike u nacionalni zakonodavni okvir,
- omogućavanja općinama da pripreme i provedu lokalne strateške dokumente i da povećaju stepen provođenja projekata/mjera energetske učinkovitosti na lokalnoj razini,
- pružanja podrške općinama u području energetske učinkovitosti i OIE,
- davanja smjernica koje općine treba da prate u cilju poboljšanja energetske učinkovitosti u zemljama Jugoistočne Europe na osnovu načela rodne ravnopravnosti,
- predstavljanja gradonačelnicima/gradonačelnicama i općinskim administracijama u zemljama Jugoistočne Europe najboljih načina energetskog razvitka općine,
- pružanja pomoći gradonačelnicima/gradonačelnicama da utvrde pravi put za bavljenje pitanjima energetske učinkovitosti i usklađivanja napora u pravcu postizanja nacionalnih ciljeva i ispunjavanja obveze koja se odnosi na smanjenje potrošnje energije i emisije CO₂,
- razvitka uspješnog instrumenta za energetske održive razvitak općina u zemljama Jugoistočne Europe,
- podizanje javne svijesti o značaju energetske održive općine u zemljama Jugoistočne Europe, uključujući aspekt rodne ravnopravnosti,

- motiviranja općinske administracije orijentirane na rodnu ravnopravnost za budući energetska razvitak zasnovan na energetska učinkovitosti, OEI i zaštiti životne sredine,
- jačanja suradnje između saveza lokalnih samouprava i općina u zemljama Jugoistočne Europe,
- jačanja učešća saveza lokalnih samouprava u procesima i aktivnostima u području energetike na nacionalnoj razini,
- jačanja suradnje između saveza lokalnih samouprava u zemljama Jugoistočne Europe,
- pozicioniranje saveza lokalnih samouprava kao ambasadora održive energije u zemljama Jugoistočne Europe,
- dobijanja sistematske, dugoročne vladine podrške za energetska održive općine u zemljama Jugoistočne Europe,
- pozicioniranje saveza lokalnih samouprava kao katalizatora protoka informacija u području energetike između nacionalne i lokalne vlasti,
- razmjene najboljih praksi u području energetike,
- iznalaženja najboljih načina za ostvarivanje ciljeva rodne ravnopravnosti, prvenstveno u sektoru energetike, ali i u drugim sektorima života i rada ljudi.

METODOLOGIJA MAPE PUTA

Ova Mapa puta se zasniva na sljedećim osnovnim načelima:

- pokrivanje na duži vremenski period da se promjena utemelji i materijalizuje,
- potrebna visoka razina ambicije, dobra podrška vlade i društva, sa jasnim ciljevima,
- zasnivano na dobroj analizi stanja, mogućnosti i postojećih barijera,
- adresirano na cijeli sektor i sva relevantna pitanja, diferencirano prema podsektorima,
- identifikiranje finansijskih mehanizama za podršku energetski održivih općina,
- uzimanje u obzir promjena u društvu, demografiji i stanju u području energetike,
- integriranje razvitka održive energije sa zdravstvom, sigurnošću, pristupom, udobnošću, otpadom i širim društvenim ciljevima,
- integriranje rodne ravnopravnosti kao preduvjeta za razvitak održive energije u zemljama Jugoistočne Europe,
- uključivanje fleksibilnog, kreativnog razmišljanja koje izlazi iz okvira svega što je prethodno pokušano,
- uključivanje robusnih procesa monitoringa i evaluacije,
- suradnja sa svim interesnim grupama u cilju postizanja uspjeha.

U cilju kreativnog usklađivanja općinskih potreba, a na osnovu stvarnog stanja u zemljama Jugoistočne Europe, ova Mapa puta će sadržati sljedeće djelove:

Dio I

- Sažetu sliku stanja u energetici u zemljama Jugoistočne Europe: Bosna i Hercegovina (Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska), Crna Gora, Kosovo, Makedonija i Srbija,
- najbolje načine za poboljšanje stanja u energetici u zemljama Jugoistočne Europe na temelju aspekta rodne ravnopravnosti–uključivanjem rodne ravnopravnosti/integriranjem načela rodne ravnopravnosti, kao tematske području, u energetske učinkovitost,
- analizu nacionalnih zakona o energetici u zemljama Jugoistočne Europe i trenutnog stanja u općinama u smislu njihove strukture i kapaciteta u području energetske učinkovitosti, kao i faze izrade općinskih dokumenata u području energetike,
- najbolje načine za ispunjavanje obveza iz nacionalnih zakona o energetici u zemljama Jugoistočne Europe,
- najbolje načine za poboljšanje jačanja kapaciteta u savezima lokalnih samouprava na općinskoj i nacionalnoj razini u zemljama Jugoistočne Europe,
- identifikiranje ključnih podržavaoca iz općina, državnih organa, medija, naučnih organizacija, industrijskog sektora, NVO i dr. u zemljama Jugoistočne Europe,
- kratak pregled učešća zainteresiranih strana i prijedloga za poboljšanje njihovog učešća,

- kratak pregled kampanja za podizanje svijesti javnosti i prijedloga za njihovo poboljšanje i kako ih učiniti privlačnijim za različite ciljne grupe uzimajući u obzir aspekt rodne ravnopravnosti/integriranje načela rodne ravnopravnosti,
- kratak pregled najboljih kanala komunikacije za različite ciljne grupe, uzimajući u obzir aspekt rodne ravnopravnosti/integriranje načela rodne ravnopravnosti,
- pregled dostupnih finansijskih mehanizama za projekte u području energetike u zemljama Jugoistočne Europe,
- najbolje prakse projekata u području održive energije u općinama zemalja Jugoistočne Europe,
- najbolje načine da postanete SMART općina Jugoistočne Europe!
- integriranje načela rodne ravnopravnosti u sve aktivnosti općine.

Dio II

- Iskoristite na najbolji način pristupanje Sporazumu gradonačelnika (SG)

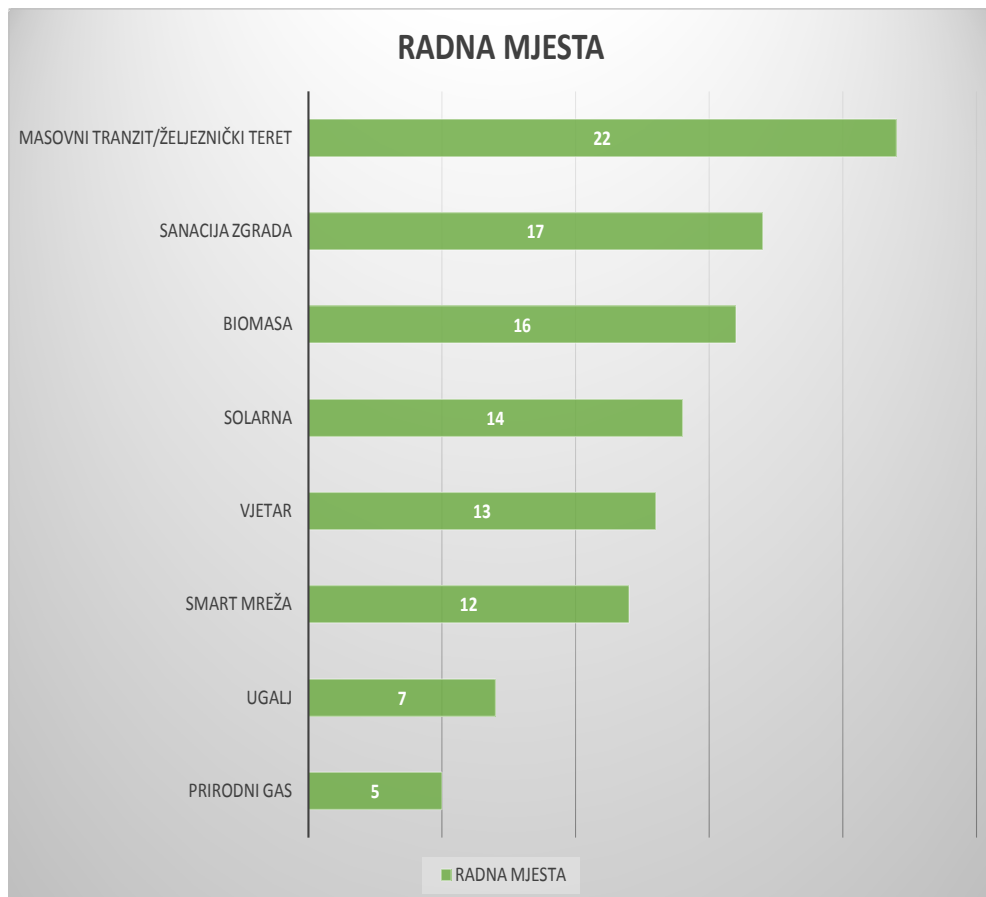
KORISTI OD ENERGETSKI ODRŽIVOG RAZVOJA U OPĆINAMA U JUGOISTOČNOJ EUROPI

Postoji širok spektar koristi koje se mogu ostvariti kao rezultat energetske održivosti razvoja općina u Jugoistočnoj Europi. Neke od njih su opipljive i mogu se kvantificirati, dok su druge manje opipljive i može biti teško da im se dodijeli novčana vrijednost, kao što je socijalna kohezija i osjećaj građanskog ponosa, koji proizilaze iz življenja u zelenoj, uspješnoj i održivoj općini.

SLIKA2: Koristi od održive energije u općinama u Jugoistočnoj Europi

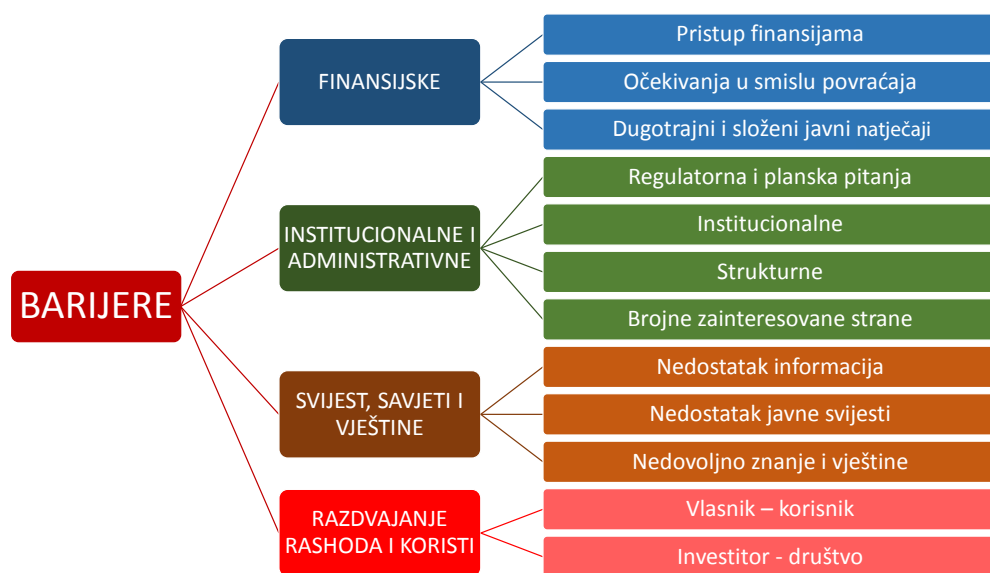
Jednostavno rečeno, energetska održiva općina unapređuje zdravlje i bogatstvo svojih građana!

SLIKA 3: Nova radna mjesta koja su otvorena kroz ulaganja u različite sektore energetike

BARIJERE I IZAZOVI U JAČANJU ENERGETSKI ODRŽIVOG RAZVITKA U OPĆINAMA U ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EUROPE

Zajedno sa koristima dolaze i barijere i izazovi za energetski održiv razvitak i od suštinskog značaja je da se izvrši ocjena određenih barijera koje utiču na napredak u području održive energije u zemljama Jugoistočne Europe.

SLIKA 4: Barijere za energetski održiv razvitak u zemljama Jugoistočne Europe

Aktivnosti usmjerene na prevazilaženje ovih barijera treba da budu "namjenski osmišljene" za različite zainteresirane strane. Shodno tome, kombinacija politika treba da obuhvati spektar mjera koje se, zajedno tiču svih zainteresiranih strana (savezi lokalnih samouprava, općinske administracije, organi lokalne vlasti, državne institucije, investitori, vlasnici, građevinci, itd.).

Jedna od zaista važnih barijera je neadekvatno jačanje kapaciteta, kao i istinski nepovoljno stanje u području rodne ravnopravnosti na svim razinama, uključujući:

- nedostatak kampanja za podizanje svijesti javnosti,
- nedostatak podataka razloženih po rodu,
- nedostatak rodno odgovornog budžetiranja.

SLIKA 5: Zainteresirane strane u procesu energetske održivog razvitka

KRATAK PREGLED STANJA U PODRUČJU ENERGETSKE UČINKOVITOSTI U ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EUROPE²

Pozitivne stvari

U pogledu trenutnog stanja u području energetike u zemljama Jugoistočne Europe, pozitivne i afirmativne stvari su:

- kao potpisnice Energetske zajednice, zemlje Jugoistočne Europe su obvezne da usaglase svoje zakonodavstvo sa relevantnim zakonodavstvom EU,
- raspoloživi obnovljivi izvori energije,
- nastavak uspješnih reformi sektora energetike u zemljama Jugoistočne Europe,
- nacionalni zakoni i strategije u području energetike su usvojeni u većini zemalja Jugoistočne Europe,
- dostupni su međunarodni finansijski mehanizmi,
- 27 općina je potpisalo Sporazum gradonačelnika i uradilo SEAP,
- 16 općina na Kosovu je usvojilo općinske akcione planove energetske učinkovitosti (MEEAP),
- ušteda energije je postala najveći državni prioritet u Makedoniji,
- građevinske dozvole zahtijevaju Elaborat o energetske učinkovitosti u Makedoniji,
- nekoliko inicijativa za uspostavljanje online informacionih sustava za potrošnju energije u javnom sektoru,
- lokalni energetske planovi usvojeni kroz suradnju u okviru raznih programa.

² Zaključci o stanju u oblasti energetike uglavnom su se zasnivali na brojnim radionicama sa organima lokalnih samouprava u zemljama jugoistočne Europe u organizaciji GIZ.

Manje pozitivne stvari

Manje pozitivne stvari u vezi sa energetske održivim razvitkom i trenutnim stanjem u području energetike u zemljama Jugoistočne Europe su:

- nacionalni zakoni u području energetike se ne provode u potpunosti, a primjena je na prilično niskoj razini,
- zakonski akti u području energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije su usvojeni kroz brzo sprovedene postupke, a mišljenje često nije traženo od svih zainteresiranih strana, što doprinosi problemima u njihovoj primjeni,
- nedostatak regionalnih i lokalnih agencija za energetiku u zemljama Jugoistočne Europe,
- česte izmjene zakonskih akata,
- općinski organi nisu upoznati sa temama energetske učinkovitosti i dugoročnom profitabilnošću ulaganja u provođenje mjera energetske učinkovitosti,
- nedovoljna javna svijest o značaju mjera energetske učinkovitosti,
- podzakonski akti u području energetske učinkovitosti i OIE ne postoje u svim zemljama Jugoistočne Europe,
- nedostatak finansijskih resursa za provođenje SEAP-a,
- kašnjenja u izgradnji novih kapaciteta za proizvodnju električne energije iz OIE,
- nedostupnost i sumnjiva pouzdanost podataka o energiji na svim razinama predstavlja jaku prepreku intenziviranju realiziranja projekata energetske učinkovitosti i OIE,
- nerealne, socijalno orijentirane cijene energije rezultiraju dugim periodom otplate projekata energetske učinkovitosti i OIE,
- slabi kapaciteti u području energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije u jedinicama lokalne samouprave,
- mali broj žena eksperata u sektoru energetike u zemljama Jugoistočne Europe,
- nedostatak žena na radnim mjestima na svim razinama kojima se donose odluke.

Najbolji načini za poboljšanje stanja u području energetske učinkovitosti

Najbolji načini za poboljšanje stanja u području energetske učinkovitosti u zemljama Jugoistočne Europe su:

- promoviranje koristi od provođenja mjera energetske učinkovitosti,
- obezbjeđivanje povoljnog poslovnog okruženja za ulaganje u obnovljive izvore energije i mjere energetske učinkovitosti, osnivanje regionalnih i lokalnih agencija za energetiku u zemljama Jugoistočne Europe,
- podrška planiranim ulaganjima u elektrane na OIE,
- bolja iskorištenost potencijala solarne energije u svim zemljama Jugoistočne Europe,
- razvitak šire suradnje sa međunarodnim organizacijama, bankama i donatorima i poslovnim sektorom u području OIE i energetske učinkovitosti,

- podsticanje ulaganja u sektore energetske učinkovitosti i OIE,
- pružanje financijske i logističke podrške općinama za realiziranje projekata OIE i energetske učinkovitosti,
- pružanje podrške jačanju kapaciteta u vezi sa integriranjem načela rodne ravnopravnosti kao tematskog područja energetske učinkovitosti,
- podizanje svijesti svih zainteresiranih strana (općinske administracije, državne administracije, NVO, građana, itd.) o značaju energetske učinkovitosti, OIE i rodne ravnopravnosti za održivi razvitak zemalja Jugoistočne Europe,
- uspješno prenošenje direktiva EU iz području energetske učinkovitosti i OIE u nacionalno zakonodavstvo zemalja Jugoistočne Europe,
- izgradnja novih kapaciteta za proizvodnju električne energije iz OIE,
- maksimalna uporaba tehnički i financijski izvodljivih projekata OIE i energetske učinkovitosti,
- nastavak reformi sektora energetike na učinkovitiji način,
- osnivanje i uspješan rad fondova energetske učinkovitosti u zemljama Jugoistočne Europe,
- identificiranje raspoloživih financijskih instrumenata za razvitak održive energije u zemljama Jugoistočne Europe,
- uvođenje i provođenje rodno odgovornog budžetiranja (ROB),
- podsticanje suradnje općina sa NVO-ima koje su aktivne u provođenju energetske učinkovitosti, prava žena i rodno relevantnih projekata,
- jačanje sistemskog kapaciteta saveza lokalnih samouprava, općinske administracije i državnih organa,
- kontinuiranog educiranja i podizanje svijesti, sa fokusom na ciljeve integriranja načela rodne ravnopravnosti,
- promoviranje javnog prijevoza kao energetske najodrživijeg načina prevoza, kroz primjere koristi koje u tom pogledu proističu iz integriranja načela rodne ravnopravnosti,
- pristupanje Sporazumu gradonačelnika.

NAJBOLJI NAČINI ISPUNJAVANJA OBVEZA IZ NACIONALNIH ZAKONA O ENERGETSKOJ UČINKOVITOSTI U ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EUROPE

Generalno, sve zemlje Jugoistočne Europe usvojile su zakone o energetskej učinkovitosti, ali primjena i nedostatak podzakonskih akata predstavljaju najveće probleme za uspješan razvitak energetske održivosti općina u zemljama Jugoistočne Europe.

U daljem tekstu su navedene zvanične internet stranice sa najznačajnijim zakonskim aktima u području energetske učinkovitosti i relevantni dijagrami za svaku zemlju Jugoistočne Europe.

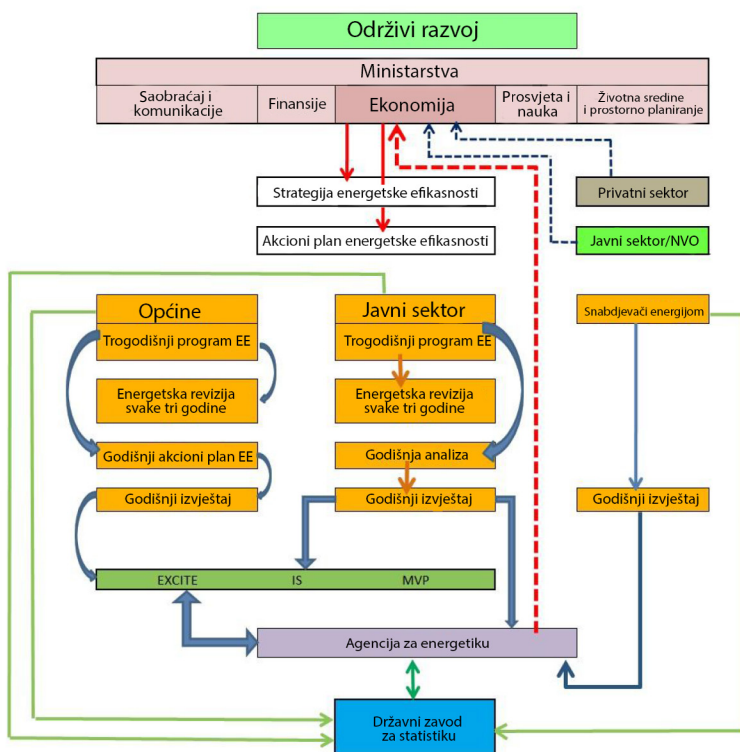
Makedonija

<http://www.economy.gov.mk/regulativa/zakoni/index.1.html>

<http://www.ceprosard.org.mk/EN/Dokumenti.aspx>

<http://www.energetskaefikasnost.mf.edu.mk/>

<https://www.energycommunity.org/portal/page>

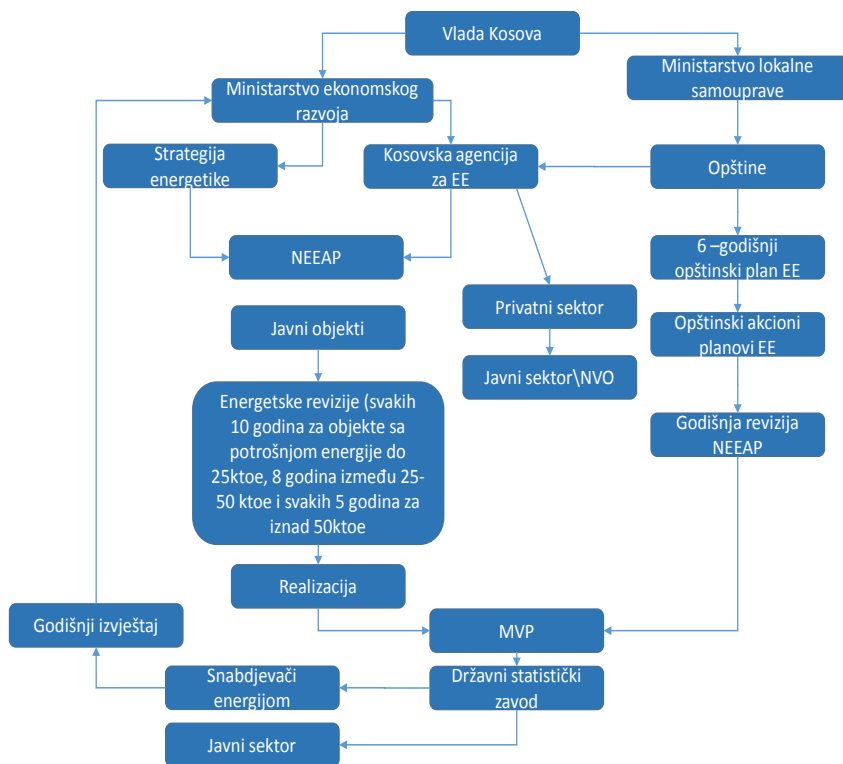

SLIKA 6: Dijagram o zakonskim obvezama u području energetske učinkovitosti u Makedoniji³

3 Protok informacija između lokalne i centralne razine u oblasti energetske učinkovitosti u Republici Makedoniji, GIZ

Kosovo

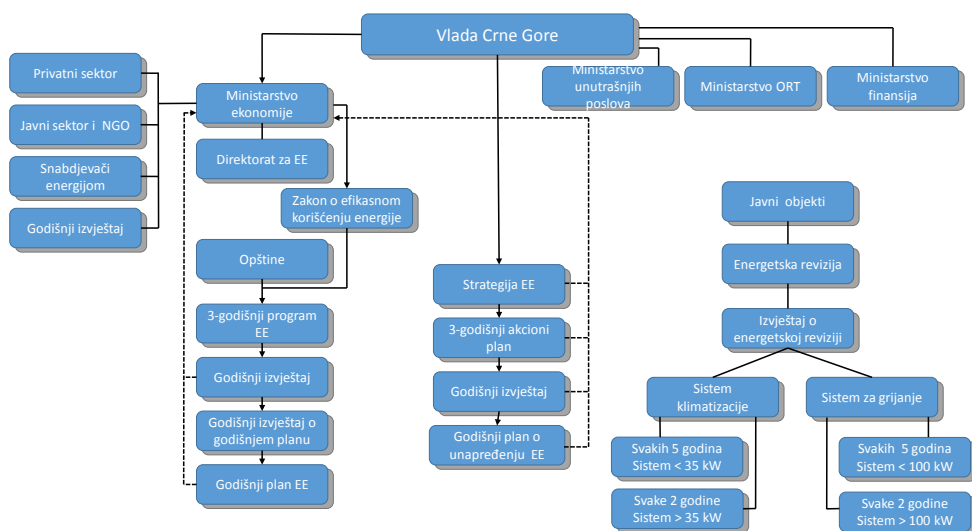
www.kuvendikosoves.org

SLIKA 7: Dijagram o zakonskim obvezama u području energetske učinkovitosti na Kosovu

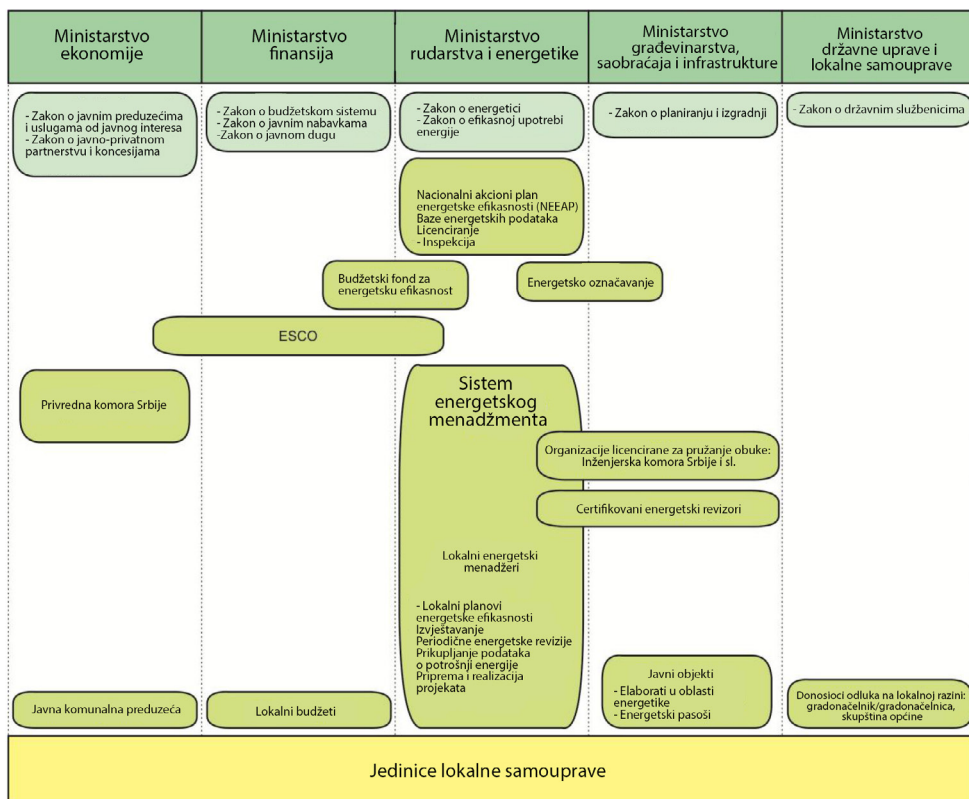
www.energetska-efikasnost.me

<http://www.oie-res.me/>

SLIKA 8: Dijagram o zakonskim obvezama u području energetske učinkovitosti u Crnoj Gori

<http://www.mre.gov.rs/latinica/dokumenta-efikasnost-izvori.php>

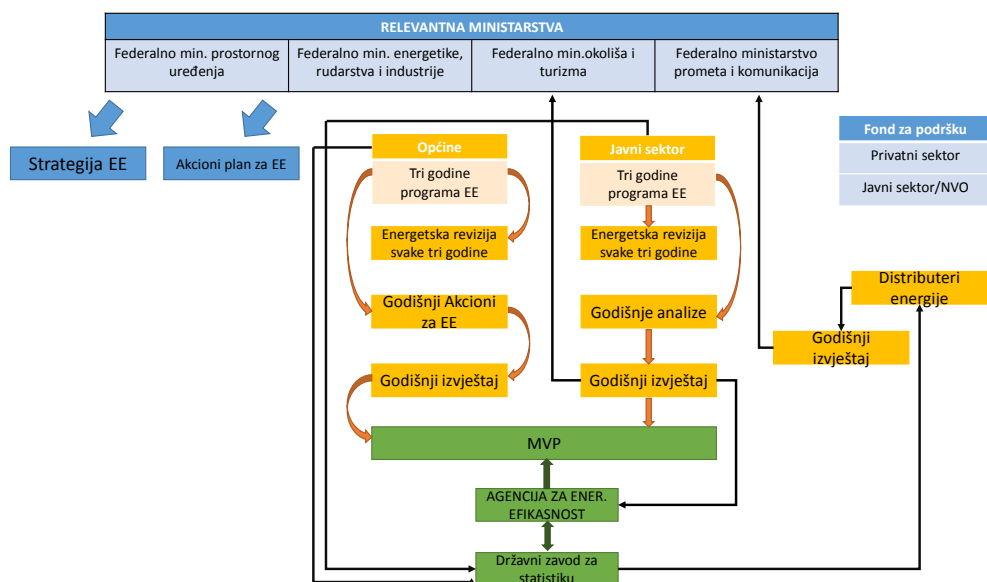

SLIKA 9: Dijagram o zakonskim obavezama u oblasti energetske učinkovitosti u Srbiji

Bosna i Hercegovina

Federacija Bosne i Hercegovine

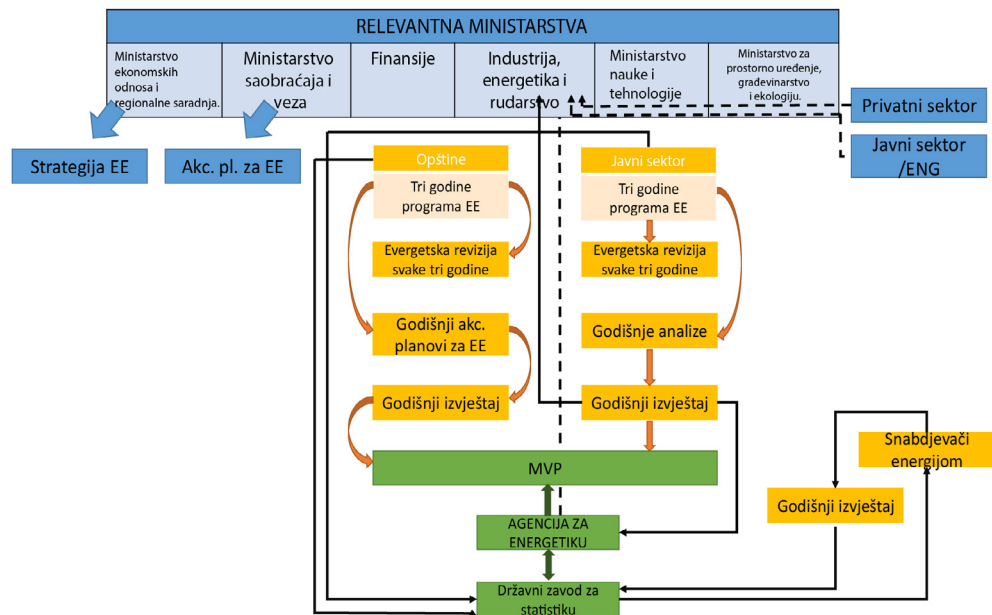
<http://www.sogfbih.ba/index.php?lang=ba&sel=242>

SLIKA 10: Dijagram o zakonskim obavezama u oblasti energetske učinkovitosti u FBiH

Republika Srpska

<http://ekofondrs.org/>

SLIKA 11: Dijagram o zakonskim obavezama u oblasti energetske učinkovitosti u Republici Srpskoj

Može se zaključiti da je zakonski okvir u području energetske učinkovitosti uspješno uspostavljen u svim zemljama Jugoistočne Europe, ali i dalje nedostaju podzakonski akti i procedure primjene

JAČANJE KAPCITETA

Jedan od najznačajnijih preduvjeta za razvitak energetske održivih općina u zemljama Jugoistočne Europe je jačanje kapaciteta na 3 različite razine:

- savezi lokalnih samouprava,
- lokalne samouprave,
- državni organi.

Jačanje kapaciteta saveza lokalnih samouprava

Drugi važan preduvjet je uspostavljanje konceptualnog okvira uprave na više razina sa ciljem unapređivanja odnosa između općina, regiona i nacionalnih vlada u pravcu poboljšanja energetske održivog razvitka.

Najznačajniji zadatak saveza lokalnih samouprava u vezi sa razvitkom energetske održivih općina u zemljama Jugoistočne Europe je pružanje kontinuirane organizacione i tehničke pomoći regionalnim i općinskim upravama. Može se reći da suvremen, energetske orijentiran savez lokalnih samouprava može biti neka vrsta konsultantske kuće koja ima odgovor na svako pitanje organa lokalne samouprave i koja može riješiti svaki konkretan problem u području energetike i dati smjernice u veoma kratkom roku. U stvari, ako ne postoje regionalne i lokalne agencije za energetiku u zemljama Jugoistočne Europe, savezi lokalnih samouprava bi trebalo da privremeno i djelimično preuzmu njihove uloge, ali se može naglasiti da je to veoma težak zadatak koji zahtijeva jačanje zakonodavnog, tehničkog i finansijskog kapaciteta.

U cilju pružanja podrške općinama da se razvijaju na načelima održive energije i da ispunje obaveze koje proističu iz novih zakonskih akata u području energetike, opseg djelovanja saveza lokalnih samouprava treba da obuhvata sljedeće područja:

- informiranje, savjetovanje i educiranje o održivom upravljanju energijom na općinskom nivou, uključujući aspekt rodne ravnopravnosti,
- stručna podrška za identifikiranje, pokretanje, realiziranje i kontrolu općinskih projekata u području energetike,
- stručna podrška za energetske održivo planiranje u općinama,
- podrška za obezbjeđivanje nacionalnih i međunarodnih finansijskih mehanizama za realiziranje projekata energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije.

Prvi korak ka uspostavljanju energetske sposobnosti saveza lokalnih samouprava u Jugoistočnoj Europi je obuka u cilju educiranja njenih djelatnika, kojom treba obuhvatiti područja iz tabele dole. Obuke treba da organiziraju iskusni eksperti/ekspertice iz različitih područja.

TABELA 1: Tematske jedinice za edukaciju saveza lokalnih samouprava

TEMATSKJE JEDINICE	ZADACI
1. RELEVANTNO ZAKONODAVSTVO U PODRUČJU ENERGETIKE	ZAKONODAVSTVO EU U PODRUČJU ENERGETIKE
	NACIONALNO ZAKONODAVSTVO U PODRUČJU ENERGETIKE
	OPĆINSKI DOKUMENTI I AKTI U PODRUČJU ENERGETIKE
	OPĆINSKE OBVEZE U SKLADU SA VAŽEĆIM ZAKONSKIM AKTIMA
2. PLANIRANJE ODRŽIVE UPORABE ENERGIJE	METODOLOGIJA TROGODIŠNJEG PROGRAMA ENERGETSKE UČINKOVITOSTI
	METODOLOGIJA GODIŠNJEG PLANA ENERGETSKE UČINKOVITOSTI
	SEAP METODOLOGIJA
3. ENERGETSKI PREGLEDI I CERTIFIKACIJA	METODOLOGIJA U SKLADU SA NACIONALNIM ZAKONODAVSTVOM
4. MEĐUNARODNI FONDOVI I PROGRAMI - ORGANIZACIJA, REGISTRACIJA I IZVJEŠTAVANJE	Programi EK: Sedmi okvirni program, Horizon 2020, COSME, itd.
	GlZ, Švicarska agencija za razvitak i suradnju, Svjetska banka, GEF, UNDP, USAID, IEA, UNIDO, itd.
	Programi tehničke pomoći (IEE MLEI, ELENA, EEE-F)
	Transnacionalni programi
	PROGRAMI PREKOGRANIČNE SURADNJE
5. MEĐUNARODNA MREŽA I ORGANIZACIJE	Sporazumi gradonačelnika
	ICLEI, EUROCITIES, FEDARENE, etc.
6. RODNA RAVNOPRAVNOST/ INTEGRIRANJE NAČELA RODNE RAVNOPRAVNOSTI	RODNA RAVNOPRAVNOST U SEKTORU ENERGETIKE: NAJBOLJA PRAKSA, CILJEVI, METODOLOGIJE

Jačanje kapaciteta lokalne samouprave

Razvitak energetske održive općine zahtijeva snažnu, energetske orijentiranu općinsku administraciju zasnovanu na učinkovitoj organizacionoj strukturi, koju čine multidisciplinarni eksperti/ekspertice.

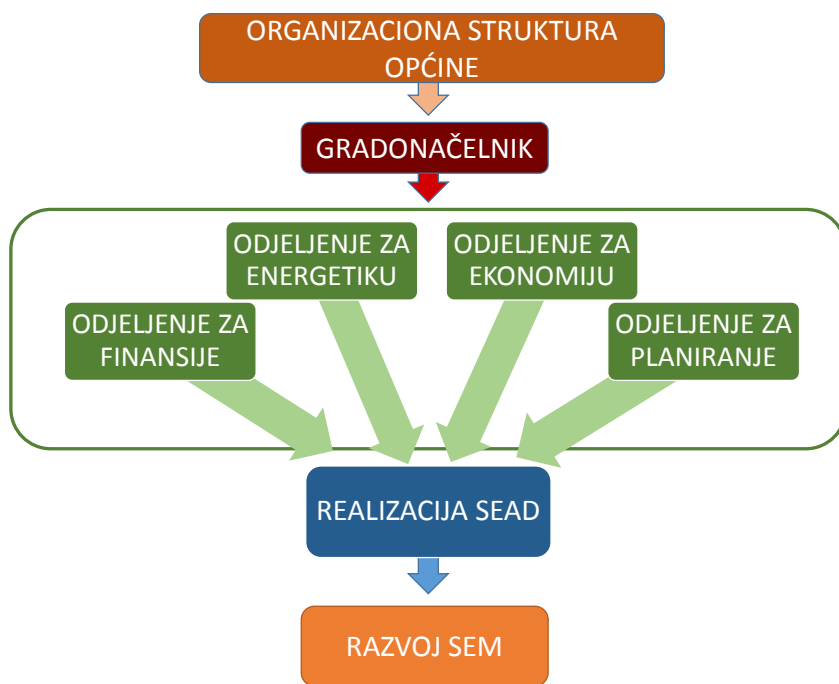
U skladu sa brojem stanovnika i, samim tim, brojem općinskih djelatnika, treba formirati Odjeljenje za energetiku ili imenovati energetskog menadžera, uzimajući u obzir aspekt rodne ravnopravnosti.

Glavni ciljevi općinskog Odjeljenja za energetiku, uključujući i aspekt rodne ravnopravnosti, treba da budu:

- energetski razvitak općine na načelima održivosti u svim sektorima potrošnje energije,
- ekonomski razvitak općine kroz poboljšanje energetske učinkovitosti u svim sektorima potrošnje energije i realiziranje projekata u području energetike u općini,
- energetski razvitak zasnovan na sigurnosti i diversifikaciji snabdijevanja općine energijom,
- značajno smanjenje potrošnje energije i povezane emisije CO₂,
- ekonomski razvitak općine kroz veće ulaganje u energetska učinkovitost, obnovljivu energiju i održive građevinske projekte,
- značajno povećanje udjela energije proizvedene iz obnovljivih izvora,
- uspješna transformacija općine u ekološki održivu općinu.

Veoma dobra ideja za općine koje broje od 50.000 stanovnika je formiranje savjetodavnog stručnog tijela (treba obezbijediti zastupljenost oba pola u stručnom tijelu; najmanje 40% generalno nedovoljno zastupljenog pola) od istaknutih predstavnika naučnih i obrazovnih institucija u području:

- planiranja energije,
- arhitekture, građevinarstva i prostornog planiranja,
- saobraćajne i komunalne infrastrukture.

SLIKA 12: Organizaciona struktura općine

Jačanje kapaciteta državnih organa

Jačanje kapaciteta državnih organa treba usmjeriti na upravljanje na više razina kao jednog od najznačajnijih pokretača održivog razvitka na svim razinama vlasti. Organi lokalne samouprave sve više pokreću aktivnosti na polju održive energije, ali su ove inicijative odvojene od nacionalnih političkih okvira. Na taj način su ograničeni resursi koji su na raspolaganju organima lokalne samouprave za pružanje podrške održivom energetskom razvitku. Rješenje je pristup upravljanja na više razina kao okvira za istraživanje veza između nacionalnih, regionalnih i lokalnih politika i jačanja upravljanja na više razina u cilju djelotvornijeg rješavanja problema energije i zaštite životne sredine. Okvir upravljanja na više razina zahtijeva sužavanje ili otklanjanje političkih "nedostataka" između razina upravljanja kroz usvajanje instrumenata vertikalne i horizontalne suradnje. Vertikalna dimenzija upravljanja na više razina podrazumijeva da centralna vlast ne može djelotvorno sprovesti strategije energetike bez tijesne suradnje sa regionalnim i lokalnim vlastima, kao nosiocima promjena. Pristup upravljanja na više razina također prepoznaje da je djelovanje organa lokalne uprave u područjima koje se tiču klimatskih promjena često "ugnjježeno" u zakonskom i institucionalnom okviru na višoj razini. Postoji dvosmjerni odnos između lokalnih i nacionalnih aktivnosti u vezi sa klimatskim promjenama, s obzirom na to da jedna može osnažiti ili ograničiti onu drugu.

Horizontalna dimenzija upravljanja na više razina prepoznaje mogućnost za učenje, prenos informacija i suradnju između općina ili regiona i centralne vlasti. Aktivnosti horizontalnog upravljanja mogu dati poslovnim, istraživačkim i ekološkim nevladinim organizacijama značajan utjecaj u procesu političkog dijaloga. Horizontalna dimenzija upravljanja na više razina je također povezana sa poboljšanjem koordinacije na razini nacionalnih resornih ministarstava u cilju realiziranja tematskih programa, kao što su programi koji su potrebni u mnogim politikama održive energije. Horizontalni odnosi na podnacionalnoj razini mogu postojati i u formi nacionalnih i transnacionalnih mreža i koalicija⁴.

Treba naglasiti da pristup upravljanja na više razina u zemljama Jugoistočne Europe predstavlja težak i složen zadatak, čije postizanje zasigurno neće biti lako. Brojne lokalne samouprave u Jugoistočnoj Europi ne posjeduju stručne, administrativne i financijske resurse za planiranje i provođenje mjera energetske učinkovitosti ili projekata obnovljive energije, a šeme podrške na nacionalnoj razini su nerazvijene ili nisu dovoljne, te ti organi lokalne samouprave treba da ojačaju svoje kapacitete za razvitak energetski održive općine. Slična je situacija i za primjenu mjera rodne ravnopravnosti/integriranje načela rodne ravnopravnosti. Energetska tranzicija obuhvata preusmjeravanje politike sa potražnje na ponudu i prelaz sa centralizirane na distribuiranu proizvodnju iz obnovljivih izvora energije, značajno povećanje ukupne energetske učinkovitosti, ali i, u širem smislu, demokratizaciju energije. To se odnosi na vjetroelektrane, solarne parkove koji mogu uključiti vlasništvo mnogih građana ili općinska komunalna poduzeća, koja građanima mogu donijeti direktne koristi u financijskom smislu ili kroz stvaranje vrijednosti na lokalnoj razini, čime se smanjuje odliv kapitala iz nekog regiona ili lokalne zajednice⁵.

4 Corfe-Morlot, Jan et al, Gradovi, klimatske promjene i upravljanje na više razina, OECD, radni dokumenti o životnoj sredini, br. 14, 2009.

5 JulijeDomac et al, Energetska tranzicija lokalnih samouprava jugoistočne Europe, GIZ, 2014

KLJUČNA PODRŠKA I UČEŠĆE ZAINTERESIRANIH STRANA

Uspjeh ove Mape puta zavisi u velikoj mjeri od koordinirane posvećenosti širokog tijela zainteresiranih strana koje su odgovorne za njeno provođenje, a koja izlazi daleko izvan okvira tradicionalne energetske zajednice. Da bi se obezbijedilo da zainteresirane strane preuzmu neophodne obveze, važno je da na početku razumiju svoje uloge i mogućnosti.

Pri tome, može biti korisno da se razmotri ili provjeri taj pristup u odnosu na sljedeća načela:

- **inkluzivnost** – uz učešće organa lokalne samouprave, nacionalnih organa, industrije, građevinskog sektora, dobavljača, akademske zajednice, itd.,
- **kolaborativnost** – u korištenju kolektivne ekspertize svih strana za definiranje ciljeva i metoda,
- **izgradnja konsenzusa** – nastojanje da se postigne zajedničko razumijevanje i konsenzus po pitanju Mape puta i posvećenost radu na njenom provođenju,
- **naprednost** – u pogledu stalnog partnerstva i umrežavanja zainteresiranih strana,
- **rodna ravnopravnost/integriranje načela rodne ravnopravnosti** - značajna načela kojih partneri treba da se pridržavaju.

Ključne zainteresovane strane u zemljama Jugoistočne Europe mogu se podijeliti u 2 najznačajnije kategorije:

- utjecaj međunarodnih zainteresiranih strana,
- nacionalne zainteresovane strane – detaljno mapiranje zainteresiranih strana za svaku zemlju Jugoistočne Europe.

Neke od najutjecajnijih međunarodnih zainteresiranih strana koje mogu podržati energetski održiv razvitak općina Jugoistočne Europe i pomoći u ostvarivanju ciljeva ove Mape puta su:

- Njemačko društvo za međunarodnu suradnju (GIZ): Otvoreni regionalni fondovi za Jugoistočnu Europu⁶
- Švicarska agencija za razvoj i suradnju (SDC)
- NALAS - Mreža asocijacija lokalnih vlasti Jugoistočne Europe⁷
- Generalni direktorat Europske komisije za životnu sredinu
- Generalni direktorat Europske komisije za energetiku⁸
- međunarodne finansijske institucije: WBIF, EBRD, KfW, Svjetska banka/MFK, itd.
- ESDN – Europska mreža za održivi razvitak⁹
- SEE.NET - Mreža Jugoistočne Europe za energetiku i saobraćaj¹⁰

⁶ Više informacija na www.giz.de

⁷ Više informacija na www.nalas.eu

⁸ Više informacija na http://ec.europa.eu/dgs/energy/index_en.htm

⁹ Više informacija na: <http://www.sd-network.eu>

¹⁰ SEE NET je pokrenut i kreiran u okviru projekta koji finansira EK "Umrežavanje i jačanje kapaciteta ekoloških NVO u cilju povećanja energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije u zapadnom Balkanu", kojim koordiniraju regionalni partneri Zelena akcija – FoE Hrvatska, Centar za životnu sredinu, Bosna i Hercegovina i Front 21/42, Makedonija; više informacija na: <http://www.see-net.net>

- Europska federacija agencija i regiona za energetiku i životnu sredinu - FEDARENE¹¹
- Europska asocijacija lokalnih samouprava u energetske tranziciji - energetski gradovi-ENERGY CITIES¹²
- Vijeće europskih općina i regiona -CEMR¹³
- Mreža najvećih europskih gradova: EUROCITIES¹⁴
- Mreža europskih glavnih gradova i regija - METREX¹⁵
- Kampanja za održive gradove i oblasti - ESCT kampanja¹⁶
- Liderska grupa za klimu u gradovima: C40¹⁷
- Lokalne samouprave za održivost: ICLEI¹⁸
- Razvojni program Ujedinjenih nacija – UNDP¹⁹
- SIDA – Švedska agencija za međunarodnu razvojnu suradnju²⁰

Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH - Kao po-
duzeće u saveznom vlasništvu, GIZ (Njemačko društvo za međunarodnu suradnju) pruža
podršku Vladi Njemačke u ostvarivanju njenih ciljeva na polju međunarodne suradnje
za održivi razvitak. GIZ-ov Otvoreni regionalni fond za Jugoistočnu Europu - energetska
učinkovitost(ORF EE) podržava regionalnu suradnju između zainteresiranih strana, koje
imaju kapacitet da vode procese reforme u sektoru energetike i na taj način doprinesu
ostvarivanju nacionalnih ciljeva energetske učinkovitosti u svojim zemljama. Od 2008. go-
dine su realizirani brojni regionalni projekti sa nacionalnim ministarstvima za energetiku,
gradovima i općinama i organizacijama civilnog društva, sa fokusom na politiku odlučivan-
ja zasnovanu na činjenicama, poboljšanju dobrog upravljanja u sektoru energetike i pro-
moviranju energetske učinkovitosti na razini općina, sa akcentom na integrisanju načel-
a rodne ravnopravnosti kao jednog od suštinskih čimbenika cjelokupne politike GIZ-a.

Vlada Švicarske pruža pomoć zemljama u razvitku u sljedećim prioritetnim područ-
jima: klimatske promjene (uključujući šumarstvo, uporabu tla i smanjenje emisije plina sa
efektom staklene bašte), demokracija, ekonomske integracije, obrazovanje, zapošljavanje,
sigurnost hrane i ruralni razvitak, rodna ravnopravnost, vladavina, zdravstvo, migracije i
vode

NALAS je mreža asocijacija lokalnih vlasti Jugoistočne Europe. Ima 16 punopravnih
članica. Postoji spektar aktivnosti koje pokriva šest radnih timova, a koji se bave raznim
značajnim područjima. Jedan od njih je posvećen energetske učinkovitosti i poveza-
nim temama. Ovom mrežom upravlja Tajništvo koje se nalazi u Skoplju i odgovorano je za

11 Više informacija na <http://www.fedarene.org/>

12 Više informacija na <http://www.energy-cities.eu/>

13 Više informacija na <http://www.ccre.org/>

14 Više informacija na <http://www.eurocities.eu>

15 Više informacija na <http://www.eurometrex.org/>

16 Više informacija na <http://www.sustainablecities.eu/>

17 <http://www.c40.org><http://www.c40cities.org/>

18 <http://www.iclei.org/>

19 <http://www.undp.org>

20 SIDA je odgovorna za organizaciju najvećeg dijela zvanične razvojne pomoći koju Švedska pruža zemljama u razvitku. SIDA, također, u svojim misijama afirmiše poštovanje ljudskih prava, demokraciju i rodnu ravnopravnost, koji su proklamovani Uni-
verzaln timer deklaracijom o ljudskim pravima.

cjelokupnu koordinaciju i provođenje aktivnosti, uključujući:

- promoviranje energetske učinkovitosti pravila i propisa za nabavke i uspostavljanje kalkulacija za troškove životnog ciklusa u ekonomskoj ocjeni i u donošenju odluka na razini regionalne, nacionalne i lokalne vlasti u Jugoistočnoj Europi,
- jačanje razmjene praktičnog znanja i iskustva među općinama,
- širenje općinske najbolje prakse u promoviranju i uporabi lokalnih potencijala energetske učinkovitosti i obnovljive energije kroz NALAS-ov centar znanja i pružanje informacija o pristupu nacionalnim i međunarodnim izvorima financiranja za projekte energetske učinkovitosti i izvora obnovljive energije,
- omogućavanje tehničke i financijske suradnje općina sa nacionalnim i međunarodnim partnerima.

ICLEI (Lokalne samouprave za održivost) je vodeća asocijacija lokalnih samouprava u svijetu koja je posvećena održivom razvitku, uključuje 12 mega-gradova, 100 super-gradova i urbanih regiona, 450 velikih gradova, kao i 450 gradova i općina srednje veličine u 86 zemalja širom svijeta. ICLEI promovira lokalne aktivnosti za globalnu održivost i podržava gradove da postanu održivi, otporni, učinkoviti u smislu resursa, sa niskim procentom emisije ugljika, da izgrade pametnu infrastrukturu i da razviju inkluzivnu, zelenu, urbanu ekonomiju sa krajnjim ciljem ostvarivanja zdravih i zadovoljnih zajednica. Trenutno nema ICLEI članica iz zemalja Jugoistočne Europe, a imajući u vidu da godišnja naknada za punopravno članstvo u ICLEI nije previsoka, treba razmotriti da, prvenstveno glavni i veći gradovi iz zemalja Jugoistočne Europe, postanu članice ICLEI. Na taj način ICLEI može da pomogneu izgradnji kapaciteta u tim gradovima i da podrži razvitak održive energije.

Od 1966. godine **Razvojni program Ujedinjenih nacija – UNDP** se udružuje sa osobama na svim razinama društva kako bi pomogao u izgradnji nacija koje mogu izdržati krizu i kako bi pokrenuo i održao rast koji unapređuje kvalitet života za sve. U više od 170 zemalja i teritorija, UNDP pruža globalnu perspektivu i lokalni uvid u cilju pružanja pomoći unapređenju životnog standarda i izgradnje vitalnih nacija.

Jedna od četiri najznačajnije područiju podrške UNDP jeste životna sredina i energetika za održivi razvitak, a kroz ovaj podprogram su realizirani brojni uspješni projekti održive energije u zemljama Jugoistočne Europe tijekom zadnjih 20 godina.

FEDARENE (Europska federacija agencija i regiona za energetiku i životnu sredinu) je glavna europska mreža regiona i agencija za energetiku koja realizira, koordinira i potpomaže politike energetike i životne sredine. Formirana je 8. lipnja 1990. godine od strane 6 regionalnih organa – Rhône-Alpes, Provence-Alpes-Côte-d'Azur, Wallonia, País Vasco, Aquitaine i Nord-Pas-de-Calais. Ohrabreni različitim programima Europske komisije, želja ovih organa je bila da se čuje glas regiona u debati o politikama energetike i životne sredine na europskoj razini. Danas, FEDARENE ima 65 članica širom Europe, ali samo jednu članicu iz Jugoistočne Europe.

Najznačajniji ciljevi FEDARENE su:

- omogućavanje razvitka međuregionalnih partnerstava i, samim tim, poticanje razmjene iskustava i prenosa praktičnog znanja i tehnologije;

- lobiranje europskih institucija u ime regionalnih i lokalnih zajednica u vezi sa relevantnim pitanjima energetike i životne sredine;
- promoviranje regionalne dimenzije u debatama koje se tiču energije i životne sredine, stavljanjem posebnog akcenta na potražnju i lokalnu ponudu i težnju ka održivom razvitku;
- pružanje pomoći regionima da razviju svoje kapacitete za poduzimanje radnji i, između ostalog, pružanje pomoći u formiranju energetskih i/ili ekoloških organizacija.

Energy Cities (Energetski gradovi), udruženje koje je formirano 1990. godine sada zastupa više od 1.000 gradova i općina u 30 zemalja Europe.

Najznačajniji ciljevi Energetskih gradova su:

- poticanje i jačanje uloga i vještina lokalnih zajednica u području održive energije,
- zastupanje interesa lokalnih zajednica i ostvarivanje utjecaja na politike i prijedloge institucija Europske unije u području energetike, zaštite životne sredine i politike urbanizma,
- razvitak i promoviranje inicijativa lokalnih zajednica kroz razmjenu iskustava, prenos praktičnog znanja i realiziranje zajedničkih projekata.

Godine 2012. Udruženje Energetski gradovi je pokrenulo proces usmjeren na sačinjavanje i razmatranje prijedloga za ubrzanje energetske tranzicije gradova i općina u Europi. Ovi prijedlozi se zasnivaju na inovativnim pristupima, novim idejama i pionirskim praksama. Dalje, oni daju praktične odgovore i povezuju tekuće aktivnosti ka postizanju dugoročne vizije niskoenergetskih gradova sa visokim kvalitetom života za sve.

Jedna od važnih ključnih zainteresiranih strana za mjere održive energije su agencije za energetiku na lokalnom, regionalnoj i nacionalnoj razini, koje su zaista nerazvijeneu zemljama Jugoistočne Europe.

TABELA 2: Agencije za energetiku u zemljama Jugoistočne Europe

Zemlja Jugoistočne Europe	Naziv agencije za energetiku	Zvanična internet stranica
Kosovo	Kosovska agencija za energetske efikasnost (KEEA)	http://mzhe.rks-gov.net
Bosna i Hercegovina	Nema agencije na bilo kojoj razini Fond za zaštitu životne sredine i energetske efikasnost Fond za zaštitu okoliša FBiH	http://ekofondrs.org/ http://www.fzofbih.org.ba/v2/index.php

Crna Gora	Nema agencije na bilo kojoj razini Direktorat energetske efikasnosti i OEI Ministarstva ekonomije bavi se određenim pitanjima iz djelokruga agencija za energetiku	http://www.energetska-efikasnost.me/ http://www.oie-res.me/
Makedonija	Agencija za energetiku Republike Makedonije	www.ea.gov.mk
Srbija	Pokrajinski centar za energetske efikasnost Novi Sad Regionalni euro-centar za energetske efikasnost Kragujevac Regionalni centar za energetske efikasnost Niš	www.peec.uns.ac.rs www.ept.kg.ac.rs mladens@masfak.ni.ac.yu

Dalje, da bi se provele reforme u pravcu održive uporabe energije, od presudnog je značaja učešće relevantnih zainteresiranih strana, uključujući Parlament. Međutim, komunikacija i suradnja u području politike na polju energetike između i unutar grupa zainteresiranih strana je još uvijek u fazi razvitka, kako na nacionalnoj, tako i na regionalnoj razini u Jugoistočnoj Europi.

Iz tog razloga je 2011. godine Mreža škola političkih studija Vijeća Europe pokrenula regionalnu "Inicijativu javnog dijaloga o održivoj uporabi energije u Jugoistočnoj Europi"²¹. Najznačajniju podršku ovoj inicijativi pruža Njemačko društvo za međunarodnu suradnju (GLZ) kroz realizaciju "Otvorenog regionalnog fonda za energetske učinkovitost u Jugoistočnoj Europi (ORF-EE)" u ime njemačkog Saveznog ministarstva za ekonomsku suradnju i razvitak (BMZ).

Partneri u ovoj inicijativi su Beogradski fond za političku izuzetnost (Srbija), Škola demokratskog rukovođenja (Crna Gora), Akademija za politički razvitak u suradnji sa Društvom za oblikovanje održivog razvitka (DOOR) (Hrvatska), Centar za istraživanje i kreiranje politika (Makedonija), Škola političkih studija Albanije (Albanija), Europsko udruženje škola za političke studije u BiH (Bosna i Hercegovina) i Prištinski institut za političke studije (Kosovo).

Dobra suradnja i razmjena najboljih praksi i stečenih iskustava između projekta EeMA i Inicijative javnog dijaloga biće od zajedničke koristi za sve zainteresirane strane u zemljama Jugoistočne Europe. Dalje, veoma je važno da se uspostavi dobra suradnja sa svim zainteresovanim stranama koje mogu podržati bilo kakvu vrstu napretka u području rodne ravnopravnosti u zemljama Jugoistočne Europe, u sektoru energetike i šire.

²¹ Više informacija na: <http://publicdialogue-energy.com/>

TABELA 3: Mapiranje zainteresiranih strana u Republici Srpskoj

	Ključne zainteresovane strane	Primarne zainteresovane strane	Sekundarne zainteresirane strane
Država	- Općine - Ministarstvo industrije i rudarstva - Ministarstvo za prostorno planiranje - Ministarstvo finansija	Fond za zaštitu životne sredine i EE	- Ministarstvo ekonomskih odnosa i regionalne saradnje, - Ministarstvo saobraćaja i veza - Ministarstvo nauke i tehnologije, - Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede
Privatni sektor		- Banke - Privredna komora	Razvojne agencije na lokalnom i regionalnom nivou
Civilni sektor	Donatori	NVO i građani	

TABELA 4: Mapiranje zainteresiranih strana u FBiH

	Ključne zainteresirane strane	Primarne zainteresirane strane	Sekundarne zainteresirane strane
Država	- Općine - Predsjedništvo Saveza	- Federalno min. za prostorno uređenje - Fed. min. prometa i komunikacija - Fed. min. energetiku, rudarstva i industrije - Fed. min. okoliša i turizma	- Fond za zaštitu okoliša i energetske efikasnost - Fed.min. Finansija - Min.vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH
Privatni sektor			
Civilni sektor	Donatori	NVO i građani	

TABELA 5: Mapiranje zainteresiranih strana u Srbiji

	Ključne zainteresirane strane	Primarne zainteresirane strane	Sekundarne zainteresirane strane
Država	- Asocijacija komisija za EE i predsjednici - Menadžeri za EE - Općine - Lokalna komunalna poduzeća	- Min. građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture - Min. rudarstva i energetike	- Min. poljoprivrede - Min. finansija - Min. ekonomije - Min. EALS - Min. životne sredine - Min. trgovine, turizma i telekomunikacija
Privatni sektor			- Kompanije(građevina, proizvođači rasvjete i drugih materijala) - Privredna komora - BANKE(pružaoci zajmova)
Civilni sektor		- Fond eksperata - Univerziteti i akademska zajednica - Inženjerska komora	- NVO - Stručna udruženja

TABELA 6: Mapiranje zainteresiranih strana u Makedoniji

	Ključne zainteresirane strane	Primarne zainteresirane strane	Sekundarne zainteresirane strane
Država	- Min. ekonomije - Min. finansija - Min. saobraćaja i komunikacija - Općine	- Min. za zaštitu životne sredine i prostorno planiranje - Agencija za energetiku	
Privatni sektor		- Privredna komora - Kompanije za distribuciju energije	
Civilni sektor	Donatori	- NVO - Građani	

TABELA 7: Mapiranje zainteresiranih strana na Kosovu

	Ključne zainteresirane strane	Primarne zainteresirane strane	Sekundarne zainteresirane strane
Država	- Društvo za javne usluge i prostorno planiranje - Općine	- Min. za prostorno planiranje, Min. za trgovinu i industriju - Min. ekonomije i razvoja i Agencija za EE	
Privatni sektor		- Američka komora - Privredna komora - Biznis alijansa	KEDS (Distribucija i snabdijevanje električnom energijom)
Civilni sektor		- GIZ i DC - Alijansa NVOK OSID	- EU i USAID - AKERE - Udruženje arhitekata i inženjera

TABELA 8: Mapiranje zainteresiranih strana u Crnoj Gori

	Ključne zainteresovane strane	Primarne zainteresovane strane	Sekundarne zainteresovane strane
Država	- Min. ekonomije - Min. održivog razvoja i turizma - Opštine	- Opštinska odjeljenja za energetska upravljanje - Min. finansija - Min. unutrašnjih poslova	
Privatni sektor		Privredna komora, Odbor za energetska efikasnost	Montenegro Biznis Alijansa
Civilni sektor	- Mediji - Univerziteti	- Građani - Ekološke NVO	YIHR

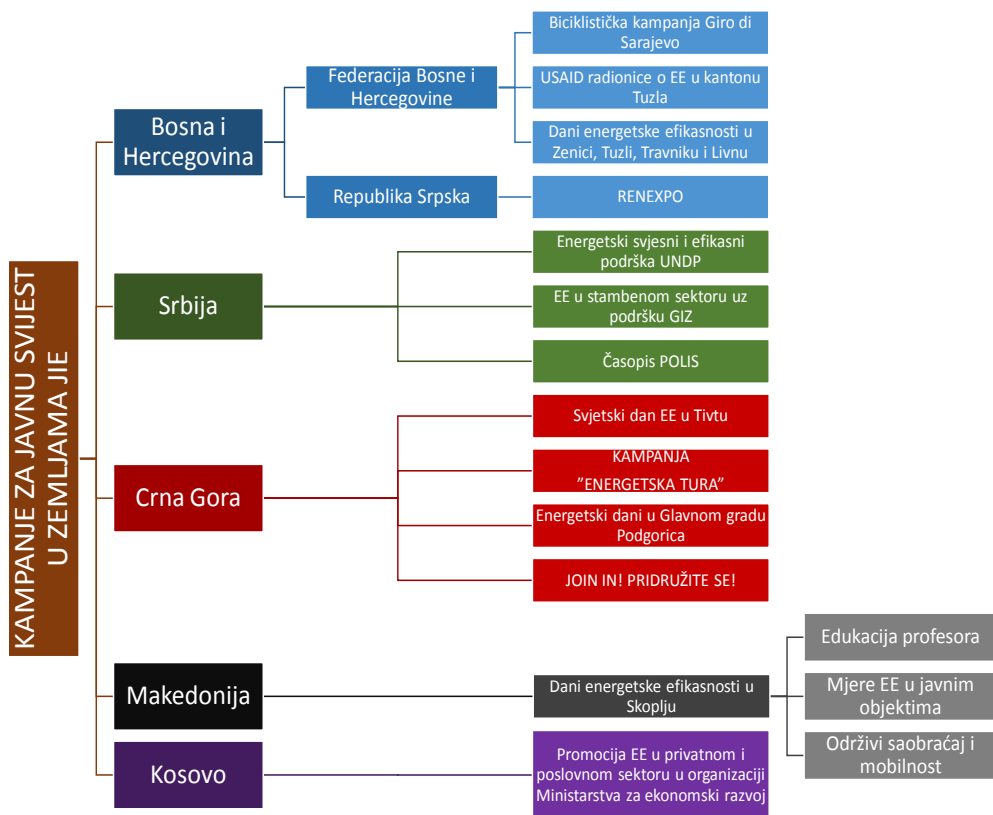
KANALI KOMUNIKACIJE I KAMPANJE ZA PODIZANJE SVIJESTI JAVNOSTI

Uspostavljanje kanala komunikacije i kontinuirane aktivnosti informiranja/educiranja usmjerene na podizanje javne svijesti su preduvjeti za uspješnu realiziranje ove Mape puta, kao i za postavljanje čvrstih temelja za održivi energetske razvitak općina u zemljama Jugoistočne Europe. Neophodno je da se obezbijedi puna svijest svih zainteresiranih strana i učinkovita promocija ove Mape puta.

U tu svrhu treba uraditi strategiju komunikacije kako bi se doprinijelo ostvarivanju sljedećih konkretnih ciljeva:

<i>Cilj 1:</i>	Informiranje javnosti o svim značajnim pitanjima koja se odnose na energetske održive općine u zemljama Jugoistočne Europe
<i>Cilj 2:</i>	Informiranje javnosti o neophodnosti rodne ravnopravnosti za uspješan održiv razvitak u zemljama Jugoistočne Europe i edukacija javnosti o najboljim načinima za ostvarivanje istog
<i>Cilj3:</i>	Informiranje zainteresiranih strana i potencijalnih korisnika na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini o mogućnostima financiranja projekata održive energije
<i>Cilj 4:</i>	Obezbijediti kontinuiranu transparentnost realizacije projekata održive energije
<i>Cilj 5:</i>	Koordinirati sve aktivnosti komunikacije između saveza lokalnih samouprava i zainteresiranih strana u svim zemljama Jugoistočne Europe

Veliki broj informacija već postoji na različitim razinama, a brojne promotivne kampanje u području energetske učinkovitosti se realizuju u svim zemljama Jugoistočne Europe.

SLIKA 13: Kampanje za podizanje javne svijesti u zemljama Jugoistočne Europe

Šest jednostavnih pravila za provođenje uspješne kampanje za podizanje javne svijesti od strane saveza lokalnih samouprava:

1. Uključiti informacije o energetskej učinkovitosti u sve druge relevantne kampanje za podizanje svijesti javnosti koje su u tijeku,
2. Izbjegavati previše tehničke terminologije!²²
3. Jasno objasniti pojmove i definicije,
4. Koristiti više od jednog kanala komunikacije (tiskovne i online),
5. Tražiti povratnu informaciju i/ili pozivati na djelovanje, makar u formi "svidami se" i "podijeli",
6. Voditi računa o načelu rodne ravnopravnosti i primijeniti ga kad god je to moguće!

²² Energetske jedinice poput PJ su veoma korisne za eksperte/ekspertice da bi mjerili uštede energije, ali obični ljudi nemaju predstavu šta to znači

Planiranje kampanje – zlatna pravila za uspostavljanje prave ravnoteže između kvaliteta, troškova i vremena:

Ako želite visok kvalitet i male troškove – treba vam vremena!

Ako imate malo vremena i mali budžet – nećete dobiti kvalitet!

Ako možete da prihvatite visoke troškove, možete dobiti dobar kvalitet u kratkom roku!

ONLINE kampanja

ONLINE kampanja pruža dobru ravnotežu između kvaliteta, troškova i vremena!

Otvaranje informativnog portala za energetiku od strane saveza lokalnih samouprava je prvi korak!²³

Na temelju pretpostavke da savezi lokalnih samouprava u zemljama Jugoistočne Europe nemaju dovoljne financijske resurse, mogu se primijeniti dva značajna elementa **ONLINE** kampanje:

- kampanja treba da bude jednostavna i kratka i treba surađivati sa kampanjama drugih zainteresiranih strana,
- postavljanje linka za njihove internet stranice je brzo i omogućava uštedu troškova.

Ljudi vole da testiraju svoje znanje (kviz dueli su danas jedna od najrasprostranjenijih aplikacija). Iz tog razloga – ako ne znaju tačan odgovor – mogu tražiti više informacija.

Informativna kampanja se može pretvoriti iz **pružati informacije ljudima u ljudi traže informacije!**

Kviz omogućava korekciju postojećih mitova/legendi i pogrešnih uvjerenja o različitim aspektima energije!

Kviz će podržati opći cilj - veći broj posjetilaca informativnog portala saveza lokalnih samouprava o pitanjima energetike!

- kviz može usmjeriti građane na pitanje održive energije, dok na zabavan način mogu testirati svoje znanje,
- građani mogu tražiti detaljnije informacije ili opise realizovanih primjera (studije slučaja),
- mogu širiti informacije pomoću funkcije "pošalji prijatelju".

²³ Neki savezi lokalnih samouprava ga već imaju.

Online mediji omogućavaju da se sazna da li je neka strategija uspješna - prebrojavanjem i analiziranjem klikova na tipke. Dakle, strateški značajan zadnji korak u bilo kojem procesu komunikacije - evaluacija - uključena je u aktivnost bez bilo kakvih posebnih troškova (kao što je slučaj kod drugih procesa davanja povratne informacije).

Brojač će omogućiti da se izmjeri koliko puta su tražene dodatne informacije u vidu preuzimanja PDF dokumenata sa internet stranica saveza lokalnih samouprava. Brojanje posjetilaca koji su usmjereni/povezani na kviz na internet stranici zajednice pokazaće uspjeh suradnje između saveza lokalnih samouprava i šire javnosti.

Organiziranje općinskih Energetskih danase pokazalo kao veoma uspješan instrument za podizanje javne svijesti.

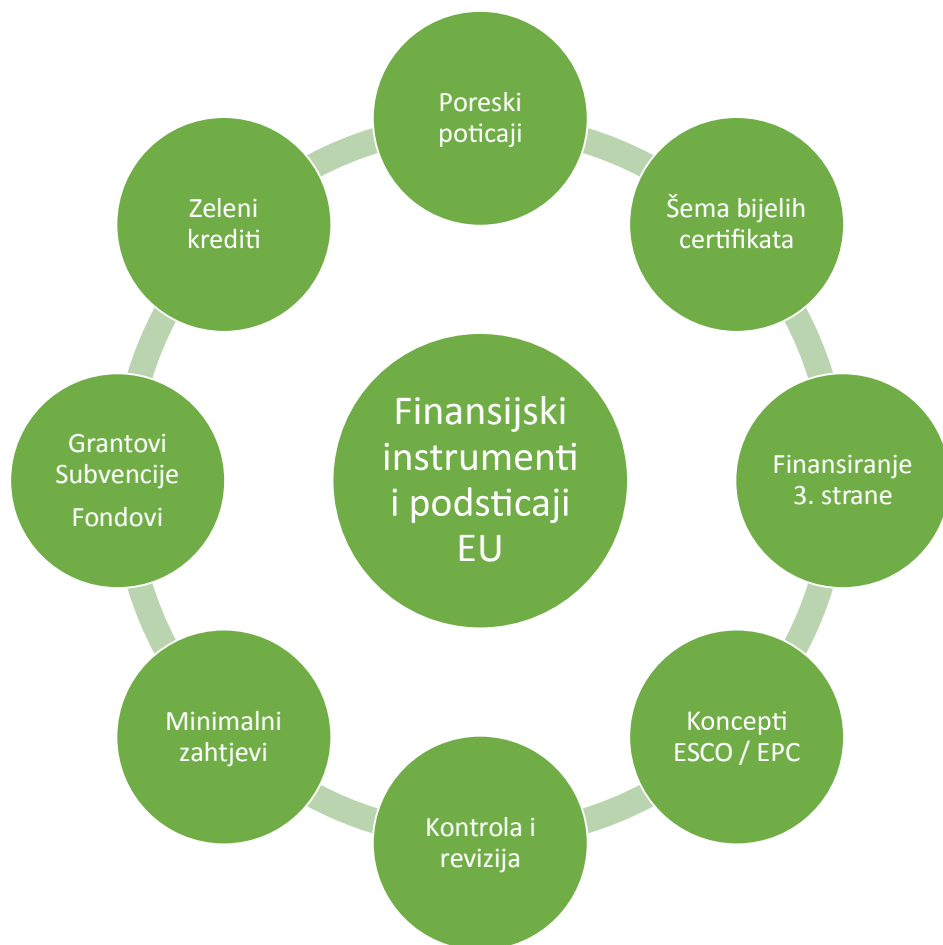
Aktivnosti tijekom Energetskih dana su brojne i mogu uključivati:

- postavljanje promotivnih postera u raznim djelovima grada, organiziranje promotivno-informativnih TV i radio programa na osnovu aspekta rodne ravnopravnosti,
- organizaciju dana otvorenih vrata za energetski učinkovite objekte kroz interakciju sa već realiziranim primjerima najbolje prakse,
- organiziranje kampanje Jedan dan tjedno bez auta,
- provođenje tematskih promotivno-informativnih kampanja u cilju podizanja javne svijesti o energetskej učinkovitosti u objektima, sa temama poput:
 - o Kako izgraditi energetski učinkovitu kuću- načela održive gradnje: pravilno orijentisanje i određivanje oblika objekta, termo izolacija vanjskog omotača, energetski učinkovito zastakljivanje;
 - o Mjere energetske učinkovitosti u kućanstvima – isključivanje kućanskih aparata sa glavnog napajanja nakon korištenja (stand-by mode), termostatički ventili, št edna unutrašnja rasvjeta, kućanski aparati energetske klase A+++;
 - o Uporaba obnovljivih izvora energije u kućanstvima - solarni sustavi za zagrijavanje vode, ugradnja fotonaponskih sustava, ugradnja toplotnih pumpi, bojlera na pelete.
- Realiziranje edukativnih aktivnosti i programa, kao što su seminari ili radionice o klimatskim promjenama i potrošnji energije, namijenjene ciljnim grupama građana:
 - o aktivnosti u vrtićima: distribucija slikovnica, organiziranje igraonica na temu energetske učinkovitosti,
 - o predavanja na temu uporabe obnovljivih izvora energije za učenike osnovnih i srednjih škola, umjetnički i literarni izrazi na temu klimatskih promjena i uštede energije,
- Organiziranje ekspertskih sastanaka, seminara, konferencija na temu energetske učinkovitosti, obnovljivih izvora energije i ekološki prihvatljivih energenata;
- Organiziranje izložbi i sajмова sa najsuvremenijim ekološkim tehnologijama u području energetske učinkovitosti, eko inovacija i obnovljivih izvora energije.

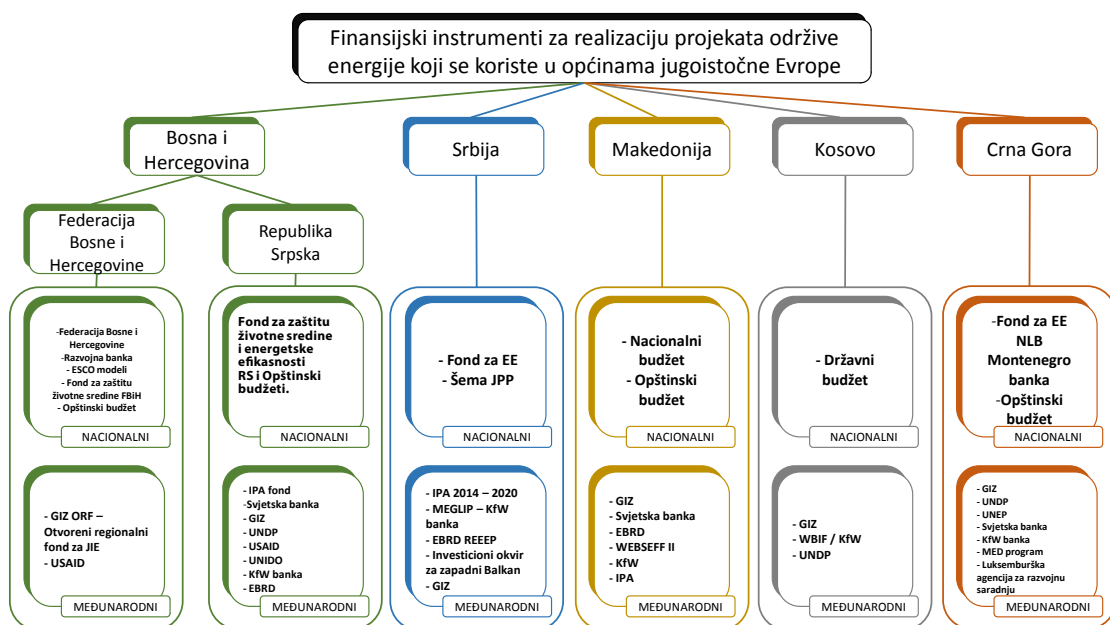
Važno je naglasiti da načela rodne ravnopravnosti/integriranje načela rodne ravnopravnosti treba uključiti u izradu i distribuciju promotivnog materijala i materijala za podizanje javne svijesti, i treba ih uzeti u obzir prilikom realizacije bilo kojeg tipa događaja.

FINANSIJSKI INSTRUMENTI ZA RAZVOJ ENERGETSKI ODRŽIVE OPĆINE

Neki od finansijskih instrumenata koji se koriste u državama članicama EU, a koji se podjednako uspješno mogu primijeniti u zemljama Jugoistočne Europe.

SLIKA14: Dostupni finansijski mehanizmi u EU

SLIKA 15: Pregled međunarodnih i nacionalnih mehanizama koji se koriste za realizaciju projekata energetske učinkovitosti u zemljama Jugoistočne Evrope

SLIKA 16: Međunarodni finansijski instrumenti za razvitak energetske održivosti općina u zemljama Jugoistočne Evrope

Programi evropske teritorijalne suradnje (2014.-2020.) predstavljaju važan instrument Kohezione politike EU za podsticanje regionalne suradnje, sa ukupnim iznosom od 10,2milijarde €. Prva razina realizacije je Regionalna razvojna agencija (RRA), a drugi Zajedničko tehničko tajništvo (ZTT).

Programi europske teritorijalne suradnje (2014.-2020.) obuhvataju:

- Međuregionalne programe
Interreg Europe IVc
Urbact III
 - Transnacionalne programe
Centralna Europa
Dunavski
Jadransko-jonski
Mediterranski
 - Prekogranične programe
- Zemlje Jugoistočne Europe su kvalificirane da se prijave za Dunavski, Jadransko-jonski i Mediteranski transnacionalni program, kao i za razne prekogranične programe.

Dunavski transnacionalni programi

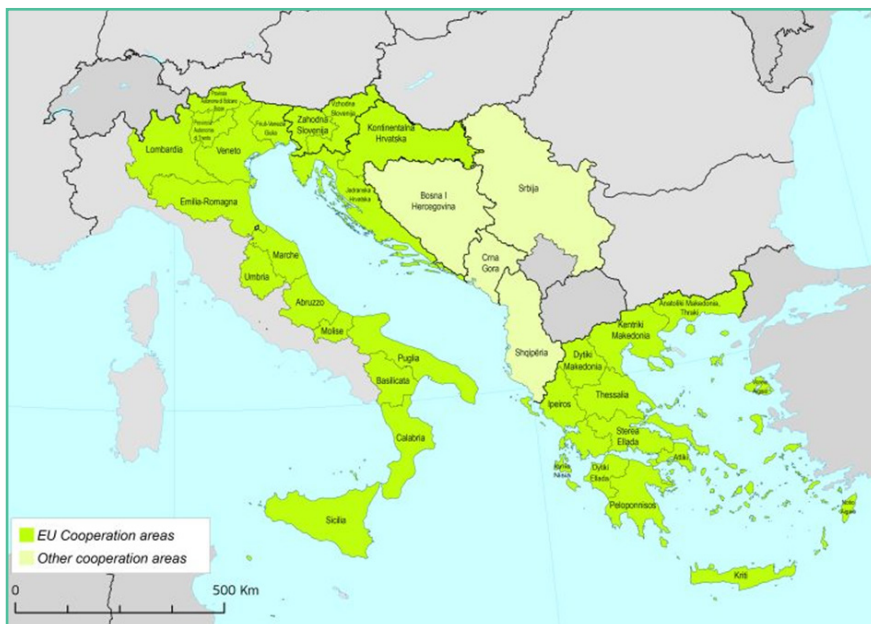
Geografsko područje: Njemačka, Republika Češka, Slovačka, Ukrajina, Moldavija, Rumunija, Bugarska, Mađarska, Austrija, Slovenija, Hrvatska, Srbija, Crna Gora i Bosna i Hercegovina.

SLIKA 17: DUNAV transnacionalni programi

Jadransko-jonski transnacionalni programi

Geografsko područje: Slovenija, Italija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Srbija, Albanija i Grčka

SLIKA 18:Jadransko-jonski transnacionalni programi

Mediterranski transnacionalni programi

Geografsko područje: Slovenija, Hrvatska, Srbija, Crna Gora, Bosna i Hercegovina, Albanija, Italija, Francuska, Španija, Portugal, Grčka, Kipar.

SLIKA 19: Mediteranski transnacionalni programi

ZNAČAJNIJI PROJEKTI ENERGETSKE EFIKASNOSTI U OPĆINAMA U JUGOISTOČNOJ EUROPI

KOSOVO

Općina Peć

Projekat: **Grijanje na biomasu u osnovnoj školi Preparimi u Drelaju**

Financiranje: Sida – Švedska agencija za međunarodnu razvojnu suradnju Fondacija CNVP²⁴

Kratki opis:

Ogrijevno drvo i klasične peći su zamijenjene sustavom sa suvremenom tehnologijom za grijanje na biomasu. Drobilica drveta, proizvod LINDDANA TP (tip TP160) u skladu sa Direktivom EK 2000/14/EC, dizajnirana je za usitnjavanje grana drveta prečnika oko 16 cm. Mašina je opremljena podizačem koji se koristi za podizanje mašine kranom ili viljuškarom. Kapacitet mašine je 59 kW, težina u kg 585, RPM 540 sa maksimalnim tlakom do 150 bari. Skladište za automatsko punjenje bojlera iverjem postavljeno je iza škole, u blizini peći, sa otvorom koji obezbjeđuje ventilaciju drvnog materijala. Imajući u vidu da je obnovljiva energija i dalje koncept koji nije utvrđen na Kosovu, ključna stvar za provođenje ove studije slučaja svakako je bila primjena adekvatne i dokazane tehnologije za instalacije za grijanje na biomasu. Kao projekat koji vodi općina, a koji pokazuje ekonomsku izvodljivost zbog niže cijene iverja i veće učinkovitosti, ovaj koncept predstavlja primjer obnovljive energije u općini Peć.

Općina Drenas (Glogovac)

Projekat: **Fotonaponska javna rasvjeta na trgu "Fehmi Lladrovci"**

Financiranje: općinski budžet uz podršku Austrijske razvojne agencije (ADA)

Kratak opis:

Javna rasvjeta na trgu "Fehmi Lladrovci" (82 žarulje na 18,751.30 m²) zamijenjena je fotonaponskim sustavom i proširena na površinu od još 3.110 m². Trenutno se realizira druga faza projekta i trebalo bi da se završi tijekom 2015.godine.

Grad Priština

Projekat: **Kogeneracija u centralnom sistemu/ za grijanje u Prištini**

Financiranje: Europska komisija (13 825 mil. €), Njemačka banka za razvitak (11 mil. €), Vlada Švedske (1,8 mil. €), Vlada Luksemburga (1.5 mil. €), općina Priština (2mil. €).

Kratak opis:

Cilj projekta je poboljšanje sustava za centralno grijanje u Prištini zamjenom lož ulja parom iz elektrane B na Kosovu. Projekat će imati 3 faze: sanacija, kogeneracija i širenje mreže, a koštaće više od 30 mil.€.

²⁴ CNVP ("Povezuje prirodne vrijednosti i ljude") - fondacija iz Holandije je organizacija nasljednica SNV (Holandska razvojna organizacija) na Balkanu. Osnovana zakonskim razdvajanjem, CNVP će nastaviti program SNV-a za šumarstvo i ruralni razvoj na Balkanu i šire.

MAKEDONIJA

Općina Berovo

Projekat: *Grijanje na biomasu u osnovnoj školi u selu Dvorište*

Financiranje: Nacionalno udruženje privatnih vlasnika šuma u Makedoniji (NUPVŠ), općina Berovo, CNVP Makedonija i UNDP-GEF SGP Makedonija

Kratak opis:

Projekat koji je pokrenulo NUPVŠ, kao pionirski projekat za proizvodnju iverja u Makedoniji, obuhvatao je napredan sustav biomase sa bojlerom energetske učinkovitosti od 95% u osnovnoj školi u selu Dvorište. Realiziranje projekta je počela u prosincu 2011. godine, a završena je 31. svibnja 2013. godine, sa ukupnim ulaganjem od oko 47.000 €.

Općina Karpoš

Projekat: *: Model subvencija za izgradnju energetske učinkovitih zgrada*

Kratak opis:

Karpoš je prva općina u Makedoniji koja je osmislila i uspješno realizirala petogodišnji Program energetske učinkovitosti (2008.-2012.) i jedna je od malobrojnih gradova i općina u Jugoistočnoj Europi koja je uradila i zvanično usvojila Pravilnik o izgradnji zgrada. Najznačajnija uloga ovog Pravilnika je dvostruka: osim definiranja uvjeta izgradnje, definira i model subvencija koji je usmjeren na podsticanje energetske učinkovitosti u smislu toplinske izolacije objekata. Shodno članu 12. Pravilnika, može se ostvariti 20% povrata iznosa komunalnih taksi ako postavljena toplinska izolacija premašuje minimalne uvjete propisane Pravilnikom za 10%, i ako se obnovljivi izvori energije koriste najmanje u jednu svrhu u istoj zgradi.

CRNA GORA

Prijestonica Cetinje

Projekat: *Beautiful Cetinje*

Financiranje: UNDP, općinski budžet

Kratak opis:

Realiziranje projekta je počela 2011. godine, a pokrenuo ga je i financirao UNDP, uz suradnju i učešće lokalne samouprave Prijestonice Cetinje. Projekat se bavi ekonomskom revitalizacijom Prijestonice kroz urbanu rekonstrukciju kulturnog bogatstva uzimajući u obzir energetske učinkovitost, pružanje stručne obuke, podršku malim poduzećima i poticanje ideja sa zelenim dizajnom i inovacija u sveukupnom urbanom razvitku.

Ostvareni rezultati su:

- rekonstruisanje glavni gradski trg – Trg kralja Nikole: trg je popločan, zamijenjen je urbani mobilijar i rasvjeta,
- rekonstruirana je zgrada Muzičke akademije (bivša britanska ambasada) - urađena je termo izolacija fasade i krova, a zamijenjene su i instalacije za grijanje i fasadni prozori i vrata,
- rekonstruirana je stara bolnica "Danilo I" - zamjena spoljašnjih vrata i prozora, zamjena

krova termo izolacijom, termo i hidro izolacija poda i popravka fasade.

Općina Tivat

Projekat: **Održivi razvitak energetike u općini Tivat**

Kratak opis:

Nacrt Odluke o razvitku općinskog tla općine Tivat uključuje smanjenje komunalne takse od 150 Eur/m² za sve investitore koji predviđaju mogućnost ugradnje solarnih sustava u zgrade za potrebe grijanje vode, grijanja ili hlađenja prostora. Dalje, Općina Tivat je potpisala Sporazum sa NLB Montenegro bankom za otvaranje posebnog računa sa 15.000 EUR za subvencije kućanstvima za termo izolaciju i zamjenu spoljnjih vrata. U planu je i zamjena javne rasvjete kroz ESCO koncept, kao i određivanje Dana bez automobila.

Glavni grad Podgorica

Projekat: **Održivi razvitak energetike u glavnom gradu Podgorica**

Kratak opis:

Održivi razvitak energetike u glavnom gradu Podgorica zasnivao se na sljedećim projektima održive energije:

- izmještanje saobraćajne mreže iz I zone grada,
- iznalaženje posebnih infrastrukturnih rješenja koja doprinose bržem protoku učesnika saobraćaja (kružni tokovi),
- organiziranje edukativno-promotivnih kampanja, tribina i radionica (Dan obnovljivih izvora, Energetski dani Podgorice, itd.),
- izgradnja i rekonstrukcija objekata u vlasništvu Glavnog grada, u skladu sa niskoenergetskim standardima,
- urađena je termo izolacija vanjskog omotača zgrada za kolektivno stanovanje kroz sustav financiranja 50% -50% (glavni grad - građani),
- urađeno je idejno rješenje za rekonstrukciju trotoara i biciklističkih staza u određenim djelovima grada,
- na deponiji "Livade" se realiziraju aktivnosti na proizvodnji električne energije i tople vode iz bioplina sa deponije, kao i proizvodnje električne energije pomoću solarnih panela.

BOSNA I HERCEGOVINA

Razne općine u FBiH i RS

Projekat: **Program Beacon scheme**

Kratak opis

Program Beacon scheme je zvanično pokrenut 2005. godine, a od 2009. godine ga financira Federalno ministarstvo pravde i Ministarstvo lokalne samouprave Republike Srpske. Beacon scheme se fokusirana identifikiranje, nagrađivanje i promoviranje najboljih praksi lokalnih zajednica u Bosni i Hercegovini, u realizaciji Saveza općina i gradova Federacije BiH i

Saveza općina i gradova RS. U programu Beacon scheme je učestvovalo više od 70% općina iz BiH u proteklih sedam godina, a dodijeljena je 41 Beacon nagrada. Nagrade su dodijeljene u području energetske učinkovitosti u zgradama, registrovanja i upravljanja sredstvima i za ostvarivanje strateških ciljeva kroz suradnju sa nevladinim organizacijama. Beacon status u području energetske učinkovitosti u zgradama pripao je općinama Tuzla i Gradiška.

Općina Zenica, FBiH

Projekat: *Toplana na biomasu u naselju Nemila*

Kratak opis:

Naselje Nemila je saobraćajni, ekonomski i najgušće naseljeni centar sjevernog dijela Grada Zenica, sa oko 19,000 stanovnika. Godine 2011. Općina Zenica i Razvojna agencija Češke su potpisali Memorandum o razumijevanju za realizaciju projekta "Uporaba obnovljivih izvora energije za sustav centralnog grijanja u naselju Nemila", koji je podrazumijevao izgradnju toplane na biomasu i prateće infrastrukture u naselju Nemila u periodu 2011.-2013. Vlada Republike Češke je sufinancirala projekat sa 1.48 miliona EUR, a Općina Zenica je uložila oko 2 miliona EUR. Projekat je realiziran u periodu od 2011. do 2013. i uspješno je završen u listopadu 2013. godine.

Općina Gradiška, Republika Srpska

Projekat: *Novi sustav grijanja na biomasu*

Kratak opis

Jedan od najvećih projekata energetske učinkovitosti u općini Gradiška je rekonstrukcija gradskog sustava za daljinsko grijanje, koji je realizovan u privatno-javnom partnerstvu Javnog komunalnog poduzeća Toplana i kompanije IEE d.o.o. iz Banja Luke. Glavni cilj projekta, koji je započet u sječnju 2014. godine, je učinkovita uporaba biomase za grijanje oko 2000 potrošača (uglavnom kućanstava i uslužni objekti) u gradu Gradiška.

SRBIJA

Razne općine u Srbiji

Projekat: *Projekat energetske učinkovitosti u Srbiji (SEEP – Podrška projektovanju i nadzoru za potrebe poboljšanja energetske učinkovitosti u javnim objektima u Srbiji)*

Financiranje: kredit Svjetske banke

Kratak opis

Projekat energetske učinkovitosti u Srbiji, koji je realiziran u periodu 2005.-2008., obuhvatao je energetske učinkovito renoviranje 28 javnih objekata u Srbiji (12 bolnica i 16 škola). Najznačajniji cilj projekta bio je poboljšanje energetske učinkovitosti u javnim objektima u Srbiji i verifikiranje utroška energije i troškova, kao i smanjenja emisije CO₂, koja je ostvarena provođenjem mjera energetske učinkovitosti. Ostvarene su značajne uštede u potrošnji energije kod svih renoviranih objekata, a godišnje uštede su se kretale od 15% do 63%, sa prosjekom od 40% na razini cjelokupnog projekta. Povezana godišnja smanjenja emisije CO₂ kretala su se od 15% do 64%, sa prosjekom od 42%. Prosti period otplate je bio oko 7.5 godina.

Općina Varvarin

Projekat: **Modernizacija sustava javne rasvjete**

Financiranje: Dio "Programa ulaganja manjeg obujma projekta GTZ "Modernizacija općinskih usluga", koji je financiralo Savezno ministarstvo za ekonomsku suradnju i razvitak Njemačke (BMZ).

Kratak opis:

Najznačajniji ciljevi projekta, koji je započeo 2007. godine, bili su:

- ostvarivanje uštede u električnoj energiji i održavanju i, shodno tome, uštede u općinskom budžetu,
- poboljšanje kvaliteta usluga,
- obezbjeđivanje vidljivosti ušteda u energiji/CO₂/budžetu za širu javnost u cilju promoviranja mjera energetske učinkovitosti,
- omogućavanje stalnog praćenja sustava učinka općinskih djelatnika.

Projekat je obuhvatio zamjenu 435 zastarjelih svjetiljki sa živinim žaruljama izvorima svjetlosti od natrijuma pod visokim tlakom, kao i postavljanje naprednog sustava za monitoring ulične rasvjete (online predstavljanje parametara sustava ulične rasvjete, tj. Energetski sat).

RODNA RAVNOPRAVNOST U ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EUROPE

Rodna ravnopravnost predstavlja suštinski čimbenik u ostvarivanju održive promjene i, samim tim, čini jednu od ključnih vrijednosti na kojima počiva ova Mapa puta.

Procedure diferencirane po rodu i dosljedni napor u pravcu obezbjeđivanja da žene i muškarci uživaju jednake mogućnosti spadaju u odlike koje treba da definiraju sektor energetike u zemljama Jugoistočne Europe²⁵.

Razvitak pristupa za prevazilaženje rodne neravnopravnosti zahtijeva poznavanje ne-sklada u odnosima polova²⁶. Znanje o utjecajima pristupa promjene je podjednako važno. Pravilno upravljanje znanjem pomaže proširenju ovog praktičnog znanja, čime se poseban akcenat stavlja na procesuiranje dobrih praksi.

Odnos između žena i muškaraca u zemljama Jugoistočne Europe je bio pod značajnim utjecajem nedavne istorije i aktivnosti vlada u procesu obnavljanja nakon konflikta, izgradnje države i pristupanja EU²⁷. Iako postoji sveobuhvatan zakonski i politički okvir o rodnoj ravnopravnosti, žene zapravo ne uživaju jednaka prava. Ograničena pažnja se posvećuje nacionalnim akcionim planovima za rodnu ravnopravnost; nedovoljno su budžetirani i slabo se provode²⁸.

Spona između rodne (ne)ravnopravnosti, energetike, životne sredine i klimatskih promjena je i dalje neistražena u zemljama Jugoistočne Europe. Jedina dostupna publikacija je odjeljak na temu rodne ravnopravnosti u makedonskoj Trećoj nacionalnoj komunikaciji o klimatskim promjenama, koja je urađena u okviru izvještavanja o napretku zemlje u odnosu na Okvirnu konvenciju Ujedinjenih nacija o klimatskim promjenama (UNFCCC) u 2014. godini. Ovaj odjeljak je izniman za region. On daje detaljan pregled pitanja rodne ravnopravnosti i klimatskih promjena u Makedoniji. Dokument sadrži indikatore rodne ravnopravnosti i klimatskih promjena, kao i prijedlog Akcionog plana za rodnu ravnopravnost i prilagođavanje i ublažavanje klimatskih promjena. Od 42 predložene aktivnosti koje se odnose napitanja rodne ravnopravnosti, 11 je neposredno relevantno za energetska učinkovitost.

Zemlje Jugoistočne Europe karakteriše kontinuirana nejednakost između žena i muškaraca i oni se suočavaju sa uporedivim izazovima koji se tiču diskriminacije žena (visoka stopa nezaposlenosti žena i stopa neaktivnosti; neplaćena njega koju pružaju gotovo isključivo žene; mala zastupljenost žena u donošenju odluka; veoma rodno orijentisani profili zanimanja i obrazovanja; visoka učestalost porodičnog nasilja). Relevantni procesi reforme dijele relativno sličnu dinamiku. U određenom stepenu, aktivnosti funkcioniraju u sveobuhvatnom okruženju u kojem su direktive EU usmjerene na veću jednakost polova. Istovremeno, dinamiku u ovim ekonomijama u tranziciji karakterizira traganje za novim nacionalnim identitetom, što je generalno podržano okretanjem ka tradicionalnim - i veoma stereotipnim i neujednačenim - rodnom normama i vrijednostima. Rezultat toga je da se odnosi između žena i muškaraca stalno osporavaju, o njima se pregovara i iznova se definiraju, kao što je slučaj i sa njihovom vezom u odnosu na državu. Izazovi koji su posljedica navedenog su posebno očigledni u jako spornim područjima poput energetske upravljanja, kao i u trenutnom stanju na polju rodne ravnopravnosti. Dinamika je pod dodatnim utjecajem postojeće ekonomske i finansijske krize.

²⁵ GIZ Strategija rodne ravnopravnosti, mart 2012.

²⁶ GIZ Strategija rodne ravnopravnosti, mart 2012.

²⁷ Dr. Dolly Wittberger, ORF energetska efikasnost - ocjena rodne ravnopravnosti, decembar 2014.

²⁸ Dr. Dolly Wittberger, ORF energetska efikasnost - ocjena rodne ravnopravnosti, decembar 2014.

Najveći izazovi za poboljšanje rodne ravnopravnosti u sektoru energetske učinkovitosti u zemljama Jugoistočne Europe su:

- premali broj osoba, uključujući nekoliko žena, koje razumiju direktan utjecaj energetike i energetske neučinkovitosti na njih, a koje znaju koje konkretne aktivnosti da poduzmu u vezi sa tim,
- premali broj eksperata/ekspertica za energetska učinkovitost i pitanja rodne ravnopravnosti i premali broj eksperata/ekspertica za pitanja rodne ravnopravnosti koji poznaju pitanja energetske učinkovitosti,
- nedostatak provođenja politika rodne ravnopravnosti, kao i nedostatak intervencija za integriranje pitanja rodne ravnopravnosti, generalno, a naročito u sektoru energetike,
- ograničena zastupljenost i učešće žena u sektoru energetike (donošenje politike, zapošljavanje, obrazovanje/studije/obuka, učešće građana),
- nedostatak napora u pravcu podizanja svijesti i senzibilizacije u vezi sa aspektima rodne ravnopravnosti u sektoru energetike, uključujući energetska učinkovitost,
- nedostatak osnovnih podataka o energetici, a naročito nedostatak podataka o rodnoj dimenziji obezbjeđivanja energije, uporabe, izvora, siromaštva i neučinkovitosti (na razini podataka, analiza, studija),
- nedostatak rodno osjetljivih pilot projekata i, samim tim, nedostatak iskustva u pokazivanju načina za rješavanje energetskog siromaštva i pitanja energetske učinkovitosti na praktičan i rodno osjetljiv način,
- studije o energetska siromaštva, npr., "Energetsko siromaštvo u Makedoniji" (Analytica, 2013) postepeno se pojavljuju; međutim, nije uzet u obzir diferencirani utjecaj i implikacije na žene i muškarce. Nedostaju podaci o energetska siromaštva razvrstani po polu,
- odljev mozgova (mladi eksperti, uključujući i mali broj žena, napuštaju zemlju),
- žene su gotovo isključivo odgovorne za pružanje neplaćene njege (kućanstvo, briga o djeci, njega bolesnih i njega starih lica), što predstavlja nedovoljnu iskorišćenost ljudskih kapaciteta i resursa i u velikoj mjeri doprinosi vremenskom opterećenju žena,
- povoljniji uvjetiza zapošljavanje žena.

Preporuke za poboljšanje rodne ravnopravnosti u sektoru energetike u zemljama Jugoistočne Europe:

- povećanje nacionalnog poštovanja obveze o prikupljanju podataka razvrstanih po polu (čak kroz analize, tumačenje, uz tjedno praćenje),
- rodna ravnopravnost kao zahtjev u dokumentima aplikacija za mehanizme financiranja EU (npr., IPA II, programi europske teritorijalne saradnje Horizon 2020, CIVITAS, Elena, itd.),
- praćenje rodne ravnopravnosti u projektima, izradi politika, strategija, realizaciji događaja, itd.,
- primjena rodno odgovornog budžetiranja (ROB),
- kontakt osobe za pitanja rodne ravnopravnosti ili eksperti/ekspertice za rodnu ravnopravnost kao obvezni zaposleni u javnim ustanovama i organizacijama,
- postojanje ili angažovanje snažne ženske tehničke ekspertize u javnim ustanovama,
- koristiti činjenicu da ekonomska kriza i velika nezaposlenost mladih usmjerava djevojke ka inovativnim, suvremenim i tržišno orijentiranim, tj. tehničkim područjima studija, kao mehanizma ekonomskog opstanka, što predstavlja rodnu prednost,
- aktivnosti za podizanje javne svijesti o pitanjima rodne ravnopravnosti.

Može se zaključiti da ostvarivanje ciljeva rodne ravnopravnosti predstavlja izazov, ali se može premostiti, kako je prikazano u ovoj Mapi puta. To omogućavaju navedeni jednostavni pristupi. Takođe, podrška koju pružaju međunarodne organizacije poput GIZ, UN, SIDA, itd., ali i nacionalne agencije za rodnu ravnopravnost, omogućava integriranje načela rodne ravnopravnosti u energetska učinkovitost, tim prije ako se ima u vidu da postoje relevantne politike i strategije rodne ravnopravnosti. To su pokazale brojne organizacije i projekti u regionu. Stoga, nema opravdanog razloga da sektor energetske učinkovitosti bude izuzetak u tom pogledu.

NAJBOLJI NAČINI ZA RAZVITAK ENERGETSKI RACIONALNE (SMART) OPĆINE U JUGOISTOČNOJ EUROPI

Aktivnosti koje treba preduzeti u cilju uspostavljanja SMART općine u Jugoistočnoj Europi podijeljene su u 6 najznačajnijih kategorija:

- strateške,
- zakonodavne i regulatorne,
- tehničke,
- fiskalne/financijske,
- komunikacija/jačanje kapaciteta,
- istraživanja i razvitak

S T R A T E Š K E	Uspostavljanje podrške na političkoj razini za uspostavljanje SMART općine u Jugoistočnoj Europi
	Formirati nezavisnu komisiju za kontinuirano praćenje i izvještavanje o napretku u razvitku SMART općine u Jugoistočnoj Europi, uključujući davanje preporuka za poboljšanja i periodična ažuriranja.
	Izvršiti sistematsku ocjenu barijera u svakom segmentu razvitka energetski održive općine i definirati političke odgovore za rješavanje svake barijere.
	Utvrđiti ciljeve za iskorjenjivanje siromaštva goriva kroz poboljšanja energetskog učinka objekata u općinama Jugoistočne Europe.
	Definirati holističke ciljeve na razini politika, kroz koje se integriraju i ostvaruju ciljevi u relevantnim područjima, npr., održiva urbanizacija, učinkovitost resursa, održiva izgradnja, održiva mobilnost, LED javna rasvjeta, itd.
	Odrediti široku grupu zainteresiranih strana kao forum za konsultiranje, formuliranje politike i davanje mišljenja o praktičnim pitanjima i barijerama za razvitak energetski održive općine, uključujući načela rodne ravnopravnosti.
	Pokazati liderstvo kroz ubrzano provođenje mjera energetske učinkovitosti u javnim objektima (javni objekti, javna vozila, javna rasvjeta, itd.) kao najboljih primjera za objekte u privatnom vlasništvu (kućanstva, privredni objekti, privatna vozila, itd.)

Z A K O N O D A V N E	Identificirati okidače i uraditi relevantno nacionalno zakonodavstvo u području energetske učinkovitosti u cilju poticanja razvitka energetski održive općine.
	Uraditi i sprovesti propise o energetske učinkovitosti na razini općina, uključujući rodnu ravnopravnost kao tematsko pitanje.
	Omogućiti podizanje razine energetskog učinka svih javnih objekata na višu razinu.
	Uraditi nacionalne strategije koje se tiču lokalnog angažovanja tehnologija sa niskim/nultim ugljikom kako bi se obezbijedilo uspostavljanje pozitivnog okruženja za energetski održivu općinu.
	Omogućiti podizanje energetskog učinka javne rasvjete na višu razinu.
	Naložiti podizanje energetskog učinka najmanje energetski učinkovitih objekata na višu razinu, npr., ograničavanjem prodaje ili iznajmljivanja objekata u kategorijama sa najnižim energetskim učinkom.
	Razviti i primijeniti sustav monitoringa i verifikacije za razvitak energetski održive općine.

T E H N I Č K E	Razviti standarde koji se progresivno i redovno ojačavaju kao odgovor na iskustva i nova tehnološka rješenja.
	Analizirati potencijal za daljinski sustave grijanja u cilju obezbjeđivanja učinkovite energije sa niskim sadržajem ugljika.
	Obezbijediti odgovarajući monitoring i poštovanje građevinskih propisa.
	Razviti pakete rješenja koja se mogu primijeniti kod sličnih tipova objekata.
	Uvesti standarde kvaliteta/sustave certifikacije za montere i proizvode (uključujući pakete rješenja).
	Obezbijediti odgovarajući monitoring i poštovanje standarda za javnu rasvjetu.
	Primijeniti rješenja visoke tehnologije u saobraćajnom sektoru (pametne semafore, mjerače protoka saobraćaja, itd.).

F I N A N C I J S K E	Obezbijediti izvore financiranja za razvitak energetske održive općine i mehanizme koji djelotvorno privlače privatni kapital
	Uračunati novčanu vrijednost pratećih koristi (npr., zdravlje, zapošljavanje, itd.) u odluke o javnom financiraju.
	Razviti načine financiranja, koji su namjenski urađeni za konkretne segmente tržišta i pružaju jednostavan ("sve na jednom mjestu") i komercijalno privlačan izvor financiranja različitih mjera energetske učinkovitosti.
	Razviti mehanizme za poticanje mjera energetske učinkovitosti posredstvom financiranja treće strane, npr. ESCO, EPC.
	Ojačati mehanizme za određivanje cijena energije/ugljika kako bi se dali pravi ekonomski signali.
	Ukinuti subvencije za fosilna goriva kako bi se eliminirali pogrešni podsticaji koji obeshrabruju ulaganja.
	Razmotriti mehanizme "bonus-malus", npr., sustave oporezivanja nekretnina (kojima se nagrađuju objekti sa visokim energetske učinkom, a kažnjavaju objekti sa lošim energetske učinkom) i određivanje cijena energije.

K A P A C I T E T	Uspostaviti javno dostupnu bazu podataka koja pokazuje energetske učinak renoviranih objekata i daje informacije o načinu provođenja temeljnijeg renoviranja.
	Utvrđiti vještine i pripremiti programe obuke koji obuhvataju ključna zanimanja i discipline.
	Uspostaviti mreže u zemljama Jugoistočne Europe za razmjenu znanja i iskustava.
	Podstaci razvitak lanca industrije za lokalno snabdijevanje u svrhu ostvarivanja maksimalnih makroekonomskih koristi i za smanjivanje povezanih emisija CO2.
	Razviti promotivne aktivnosti i aktivnosti diseminacije kojima se javnost senzibilizuje da poduzima mjere energetske učinkovitosti, uzimajući u obzir aspekt rodne ravnopravnosti.
	Informirati i komunicirati redovno i javno o napretku u razvitku energetske održive općine.
	Uključiti sve zainteresovane strane u sve faze razvitka energetske održive općine.

I & R	Podržati istraživačke, razvojne i pokazne projekte u smislu primjene novih i poboljšanih tehnologija i tehnika za razvitak energetske održive općine.
	Uključiti zainteresovane strane u području istraživanja i razvitka u sve faze razvitka energetske održive općine.

21 KORAK KA SMART OPĆINI U JUGOISTOČNOJ EUROPI

1.	Dati javnu izjavu o SMART općini u Jugoistočnoj Europi.
2.	Izgraditi uspješnu organizacionu strukturu, uključujući načela rodne ravnopravnosti.
3.	Iskoristiti međunarodno odobrenje i podršku.
4.	Iskoristiti ohrabrenje i primjere drugih pionira u ovoj području.
5.	Iskoristiti pristupanje Sporazumu gradonačelnika i izradu SEAP-a.
6.	Identificiranje konkretnih mjera za poboljšanje stanja u energetici u općinama.
7.	Smanjenje troškova kroz energetske učinkovitost i suvremene tehnologije u energetici.
8.	Staviti na raspolaganje korisne instrumente za SMART općine u Jugoistočnoj Europi.
9.	Osnaživanje ekonomskog razvitka općine.
10.	Suradnja među općinama usmjerena na energetske održiv razvitak.
11.	Mogućnost učešća građana.
12.	Osnaživanje lokalne ekonomije kroz lokalne radove- lokalni izvođači.
13.	Uštede u potrošnji energije i, samim tim, ušteda troškova kroz energetske učinkovitost – preračunato u lokalnu ekonomiju.
14.	Studije slučaja/učenje od drugih općina: razmjena iskustava i najboljih praksi.
15.	Instrumenti koji su na raspolaganju za održavanje praćenja emisija CO ₂ na razini općine.
16.	Razvitak praktičnog znanja u SMART općinama u Jugoistočnoj Europi.
17.	Ekonomski razvitak kroz otvaranje novih (zelenih) radnih mjesta, uzimajući u obzir aspekt rodne ravnopravnosti, i kroz rješavanje nedovoljne zastupljenost žena u energetske učinkovitosti.
18.	Kontinuirana edukacija i informativne kampanje za podizanje javne svijesti: znanje je moć, a aspekt rodne ravnopravnosti je jedini pravi put u održivu budućnost!
19.	Identificiranje financijskih instrumenata za provođenje mjera energetske učinkovitosti.

